

Att falla genom systemet och landa hos diakonin.

En kvalitativ undersökning om långvariga diakoniklienters upplevelser av fattigdom i vardagen, inom välfärdscontexten och inom diakonin.

Heidi Johanna Silfverberg

Helsingfors universitet

Statsvetenskapliga fakulteten, socialt arbete

Pro gradu-avhandling

April 2019

Tiedekunta/Osasto /Fakultet/Sektion – Faculty		Laitos/Institution– Department	
Statsvetenskapliga fakulteten		Institutionen för socialvetenskaper	
Tekijä/Författare – Author			
Silfverberg, Heidi Johanna			
Työn nimi / Arbetets titel – Title			
Att falla genom systemet och landa hos diakonin. En kvalitativ undersökning om långvariga diakoniklienters upplevelser av fattigdom i vardagen, inom välfärdskontexten och inom diakonin.			
Oppiaine /Läroämne – Subject			
Socialt arbete			
Työn laji/Arbetets art – Level	Aika/Datum – Month and year	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu-avhandling	April 2019	84 (74)	
Tiivistelmä/Referat – Abstract			
<p>Syftet med denna pro gradu-avhandling är att undersöka fattigdomsupplevelser. Detta genom långvariga diakoniklienters erfarenheter och upplevelser av fattigdom i vardagen, inom välfärdskontexten och inom diakonin. Fattigdom i vardagen innebär frågan om hur bristen av pengar tar sig i uttryck i vardagen, i vardagliga val, prioriteringar och begränsningar. Fattigdom inom välfärdskontexten behandlar frågan om informanternas upplevelser av den offentliga sektorns hjälp medan fattigdom inom diakonin handlar om upplevelserna av diakonins ekonomiska hjälp.</p> <p>Enligt den välfärdsmodell som Finland har bär den offentliga sektorn ansvaret och skyldigheten att skydda individer från sociala risker och trygga deras utkomst i utsatta situationer, men verkligheten kan vara en annan. Med de begreppsliga perspektiven fallande genom systemet (väliinputoaminen) och diversion (poiskäännyttäminen) är antagande att den offentliga sektorns hjälp inte lyckats i att trygga de fattigas välfärd, vilket lett dem till diakonin. Forskningsfrågorna lyder således <i>Vilka är konsekvenserna för vardagen av att inte ha pengar?, Hur banades vägen till diakonins stöd? och Hur upplever informanterna diakonins ekonomiska hjälp och dess betydelse för att få vardagen att fungera?</i></p> <p>Undersökningen gjordes genom semistrukturerade intervjuer med sex stycken långvariga diakoniklienter från samma församling. Intervjuerna transkriberades och analyserades med innehållsanalys som analysmetod och begreppen fallande genom systemet och diversion som begreppsliga perspektiv. Resultaten visade att fattigdom inte är en engångsföreteelse, utan en konstant medvetenhet som präglar hela vardagen. Bristen av pengar syns i matval, ohälsa, socialexkludering, känsla av skam och även begränsningar för barnen. Informanternas upplevelser av fattigdom inom välfärdskontexten visar att nekande beslut, orimliga krav samt strukturella orsaker leder till diversion och fallande genom systemet. Informanterna får inte tillräcklig hjälp av den offentliga sektorn, varför de landat hos diakonin. Upplevelserna av diakonin visar att diakonin är den enda instans som hjälpt dem. Av diakonin får de kravlös hjälp, de upplever att de kan vända sig till diakonissan när de behöver hjälp samt att diakonins hjälp är mångsidig och bemöter deras behov även i krissituationer. Informanterna upplever även att diakonin är den instans som hållit dem flytande.</p> <p>I en tid då välfärdsstaten genomgår flera och stora reformer för att göra socialskyddet hållbart och möta framtidens utmaningar och behov blir det viktigt att hålla i åtanke även klientperspektivet. Informanterna efterlyser av offentliga sektorn bättre helhetsperspektiv, mera direkt kontakt med myndighetspersonen och mer tolerant bemötande samt strukturella förändringar som inte försvårar hjälpsökande och omöjliggör hjälptillgängligheten. Genom satsning på relationship-based practice, eller relationsbaserad praktik, kunde dessa efterlysningar få mer plats i välfärdssystemet samt leda till bättre hjälp för de utsatta.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Fattigdom, brist av pengar, klientperspektiv, vardag, välfärdskontext, diakoni, ekonomisk hjälp, poiskäännyttäminen, väliinputoaminen, kvalitativ undersökning, intervjuer, relationship-based practice			

Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information

Innehållsförteckning

<i>1 Inledning</i>	<i>5</i>
1.1 Från välfärdsreformer till diakonin.....	5
1.2 Syfte och frågeställningar	6
<i>2 Välfärdens utmaningar.....</i>	<i>9</i>
<i>3 Fattigdomens skepnad – olika perspektiv</i>	<i>11</i>
3.1 Fattigdom i vardagen.....	12
3.2 Fattigdom inom välfärdskontexten.....	14
3.2.1 Diversion och fallande genom systemet.....	14
3.2.2 Fattigdom som strukturell orättvisa	17
3.3 Fattigdom inom diakonin.....	18
3.3.1 Från formell hjälp till diakonins ekonomiska hjälp.....	20
3.3.2 Diakonins ekonomiska hjälp.....	21
<i>4 Material och metod.....</i>	<i>22</i>
4.1 Upplevelser genom intervjuer	23
4.2 Innehållsanalys som analysmetod.....	26
4.3 Forskningsetiska frågor.....	27
<i>5 De långvariga diakoniklienternas levnadsförhållanden</i>	<i>30</i>
<i>6 Upplevelser av fattigdom i vardagen.....</i>	<i>37</i>
6.1 Begränsande av vardagen och livet	37
6.2 Stress, försämrad hälsa och skam	40
6.3 Fattigdom och barnen.....	42
<i>7 Upplevelser av fattigdom inom välfärdskontexten.....</i>	<i>46</i>
7.1 Begränsad livsvärld	47
7.2 Avslagna ansökningar	49
7.3 Att falla genom systemet och landa hos diakonin	52
<i>8 Upplevelser av fattigdom inom diakonin</i>	<i>55</i>
8.1 Diakonin som enda hjälpare	55
8.2 Den mångfacetterade hjälpen.....	56
8.3 Tolerans, tillit och kontanter	58
8.4 Oro för hållbarheten	60
<i>9 Resultat och slutledning</i>	<i>62</i>

9.1 Fattigdom som följd av strukturer	64
9.2 Aktörskap och diakonin som maktmotstånd	65
9.3 Relationsbaserad praktik.....	67
<i>10 Diskussion och avslutande reflektioner.....</i>	68
<i>Källförteckning.....</i>	73
<i>Bilagor.....</i>	81
Intervjuguide.....	81
Blankett för informerat samtycke.....	83

1 Inledning

1.1 Från välfärdsreformer till diakonin

Den nordiska välfärdsstaten tog länge hand om de fattiga genom att säkrade inkomsten för dem och andra i utsatta positioner. Men alltmedan ekonomisk utsatthet och behov av hjälp har ökat har oron för välfärdsstatens förmåga att svara på behovet ifrågasatts allt mer. (Jokela 2011, 34). Reformerna och förändringsprogram av välfärdssystemet har utsatts för att bemöta detta växande glapp, med reformer som social- och hälsovårdsreformen, landskapsreformen, socialtrygghetssystemets reform, pensionsreformen samt flytten av grundläggande utkomststöd till Folkpensionsanstalten i spetsen. Reformerna har inneburit nedskärningar och åtstramningar i socialskyddssystemet medan byråkratiska processerna blivit mer invecklade. De fattiga som är beroende av välfärdssamhällets hjälp har mötts av en offentlig sektor vars förmåga att svara på deras behov försämrats.

Då den offentliga sektorn inte fungerar ökar pressen och ansvaret på tredje sektorn. Välfärdsservicens nedmontering har således ökat pressen på diakonin (Jokela 2011, 32) och den växande utsattheten och den formella sektorns oförmåga att svara på behovet har lett till att allt fler fattiga vänt sig till diakonin. Diakonin som lappar hålen i den offentliga sektorns hjälp (Grönlund & Hiilamo 2005; 2006b) har blivit en sista lucka varifrån de i nöd får hjälp (Juntunen 2006, 173).

Diakoniarbetets klienter består således av utsatta som fallit genom den offentliga sektorns socialskyddssystem (Juntunen 2009, 139). För dessa har välfärdsreformer och nedskärningar av socialskyddssystemet inneburit följder för vardagen och livet. De är beroende av ekonomisk hjälp för att klara sig, men hur ser deras vardag ut då de inte får den hjälp de behöver? Med förändringar i välfärdssamhället och socialskyddssystemet blir det således relevant samt av vikt att undersöka de berörda, de utsattas upplevelser. Hur upplever de fattiga att bristen av pengar syns i vardagen, hur upplever de att den formella sektorn hjälper dem samt hur upplever de att diakonin lappar där formella sektorn brister?

Att falla genom systemet, ett begrepp som beskriver processen från att inte få tillräcklig hjälp av den offentliga sektorn till att få hjälp av diakonin, har tidigare undersökts av

bland annat Anne Määttä (2012a) och Jokela (2011). Dock har processen inte tidigare undersökts utifrån de långvariga diakoniklienternas upplevelser. Detta är syftet med denna avhandling, nämligen att genom dessa diakoniklienters upplevelser och erfarenheter av fattigdom såväl i vardagen som inom välfärdskontexten och diakonin beskriva processen från synvinkeln av de som lever verkligheten som är fattigdom.

Denna avhandlings struktur är uppbyggd enligt följande: i kapitel 2 beskrivs kontexten grundligare med aktuella samhälls- och välfärdsreformer som utmanar de fattiga och diakonins roll. Kapitel 3 *Fattigdomens skepnad* redogör för de olika perspektiv som används i avhandlingen. Kapitlet är uppdelat i tre olika stycken utifrån de dimensioner genom vilka fattigdom undersöks i avhandlingen, nämligen fattigdom i vardagen, fattigdom inom välfärdskontexten och fattigdom inom diakonin. Här skildras även de begrepp som ger forskningen dess ramar och synvinklar. Kapitel 4 beskriver forskningsprocessen medan kapitel 5 *Levnadsförhållanden* ger en överblick av informanterna och deras kontext. Kapitlen 6–8 består av analysen och är uppdelade enligt dimensionerna av fattigdom som undersöks i avhandlingen, alltså *upplevelser av fattigdom i vardagen*, *upplevelser av fattigdom inom välfärdskontexten* samt *upplevelser av fattigdom inom diakonin*. Kapitel 9 sammanfattar resultaten och drar slutsatser varpå diskussion och avslutande reflektioner följer i kapitel 10.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna avhandling är att belysa fattigdom ur tre synvinklar – fattigdom i vardagen, fattigdom inom välfärdskontexten och fattigdom inom diakonin. Fattigdom i vardagen handlar om att synliggöra fattigdom ur de långvariga diakoniklienternas vardagsperspektiv, nämligen hur fattigdom manifesteras i vardagliga livet och i dess frågor, begränsningar, prioriteringar och val – vilka konsekvenserna i vardagen är av att inte ha pengar. Fattigdom inom välfärdskontexten tar fasta på hur den fattiga upplever den formella hjälpen. Hur upplever informanterna den offentliga sektorns hjälp i fattigdomsfrågan, upplever de att den offentliga sektorn hjälper dem eller faller de mellan systemet? Detta perspektiv kontextualiserar således därtill det tredje perspektivet, i att upplevelserna av fattigdom inom diakonin blir en funktion av fattigdom inom välfärdskontexten. Det vill säga, hur förklarar diakoniklienternas upplevelser av den formella hjälpen vägen till diakonin? I tillägg till detta fokuserar perspektivet av fattigdom inom diakonin informanternas upplevelser av diakonins

ekonomiska hjälp som stöd för både vardagen men också det egna välmående. Ur dessa tre fattigdomsperspektiv har även forskningsfrågorna formulerats:

Vilka är konsekvenserna för vardagen av att inte ha pengar?

Den första forskningsfrågan handlar om upplevelserna av fattigdom i vardagen. Frågan ämnar belysa vad fattigdom betyder och innebär för de fattiga i vardagen, hur bristen av pengar kommer till uttryck, hur den syns i de fattigas vardag. Detta vardagsperspektiv av fattigdom har forskats av Anna-Maria Isola, Meri Larivaara och Juha Mikkonen (2007) som genom en skrivtävling samlat in 850 berättelser om fattigdom ”som det upplevs i verkliga vardagen” (ibid. 12) i dagens Finland. Liksom Isola et al. vill jag med denna forskningsfråga belysa fattigdom bakom siffrorna, alltså ”enskilda människors upplevelser, livet och vardagen samt livsberättelser bakom statistiken” (ibid.).

I sin doktorsavhandling om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna sammanfattar Anna Angelin (2009) upplevelser av fattigdom och den ständiga bristen på pengar som en oskäligen levnadsnivå, en förväntad rationalitet, en ständig försakelse, ett ekonomiskt beroende av andra samt en konstant oro kring ekonomin (ibid. 109–123). Hon lyfter även fram hälsoaspekten bland de långvarigt arbetslösa och socialbidragstagande. Enligt Angelin (ibid. 105) finns det ett förhållande mellan å ena sidan ekonomisk brist och å andra sidan stress, oro och sömnsvårigheter samt nedstämdhet. Hon visade även att de fattiga upplevde ”sig ha både sämre hälsa och livskvalitet” (ibid. 104). Detta samband mellan fattigdom och hälsa poängterades redan i slutet av 1960-talet av Kosa, Antonovsky och Zola (1969), som fann att bristen av pengar orsakar stress, vilket i sin tur orsakar ohälsa, och är även av vikt att tangeras i denna avhandling då hälsa är såväl grundläggande för individens egna upplevda vardag som för behovet av hjälp.

Hur banades vägen till diakonins stöd?

Den andra forskningsfrågan som handlar om upplevelserna av fattigdom inom välfärdskontexten svarar på frågan gällande de fattigas upplevelser av den offentliga sektorns hjälp. Med tidigare forskning och begrepp som referensramar är antagande att den offentliga sektorn inte förmått trygga de fattigas inkomst, varför de vänt sig till diakonin. Frågan om hur vägen till diakonins stöd banades blir således en funktion av fattigdom inom välfärdskontexten. Frågan omfattar i tillägg till det officiella

stödnätverket med myndigheter och dylikt även det inofficiella, som familj (Saari 2015, 202). Jörgen Lundälv (1998) har undersökt trafikskadades upplevelser och liv med fokus på deras bemästring, och med hänvisande till Georg Walls (1992) indelning av kommunikativt handlande utgått från en livsvärld och systemvärld, vars fungerande enligt Lundälv (1998, 126) är förutsättningar för att de trafikskadade skall bemästra livssituationen. Livsvärlden omfattar bland annat familj, vänner och egen förmåga medan systemvärlden omfattar myndigheter, socialomsorg, arbetsmarknaden och försäkringsbolagen (ibid. 127–9). Denna ansats anpassar jag till denna undersökning, i att hur de fattiga upplever att dessa världar stöder dem i deras ekonomiska utsatthet. Lundälv (ibid.) poängterar dock att världarna inte nödvändigtvis bidrar med positiva tillstånd, utan kan även inkludera negativa tillstånd, alltså ickefungerande hjälp av exempelvis myndigheter. Med andra forskningsfrågan belyses informanternas upplevelser av fattigdom och hjälpen de fått inom dessa ramar, dock med fokus på systemvärlden då den innefattar välfärdskontexten.

Detta perspektiv öppnar upp till frågan om hur den långvarige diakoniklientens väg banats till diakonin – är det på grund av fallerande stöd inom livs- och systemvärlden som informanterna vänt sig till diakonin? I Anne Määttäs doktorsavhandling om hur det finska servicesystemet fungerar från de klienters perspektiv som ansökt om grundskyddsförmåner fann hon att klienternas upplevelser består av ”väliinputoamis- ja poiskäännyttämiskokemuksia” (Määttä 2012a, 4), det vill säga upplevelser av att falla genom systemet samt av diversion, att bli avvisad eller vägledt annanstans. Dessa begrepp blir centrala för denna forskningsfråga i att tolka och förklara just vägen till diakonin, som en funktion av och ett resultat av otillräcklig eller obefintlig hjälp av servicesystemet.

Hur upplever informanterna diakonins ekonomiska hjälp och dess betydelse för att få vardagen att fungera?

Den tredje forskningsfrågan handlar om fattigdom inom diakonin, hur fattigdom manifesteras inom det diakonala arbetet från de långvariga diakoniklienternas perspektiv. Här belyses informanternas upplevelser av diakonins ekonomiska hjälp och fokuserar på hjälpen de fått av diakonin, såväl konkret som själslig, men också på deras upplevelser av betydelsen av hjälpen i deras vardag och för deras välmående. Frågan tangerar diakonins betydelse för klienternas vardag men också för deras hälsa. Kaisa

Kinnunen (2009) tog i sin undersökning om fattigdom relaterad till sjukdom inom diakonin fasta på diakonins möjlighet att stöda de sjuka, och fann att diakoniarbetarna upplever att de har möjlighet att stöda i just sjukdom och upprätthållande av hälsa (ibid. 124) bland annat genom ekonomisk hjälp till mat och medicin (ibid. 102). I denna forskningsfråga belyses således de långvariga diakoniklienternas upplevelser av diakonin ekonomiska hjälp, vari stödande av välmående och välfärd även blir relevant.

2 Välfärdens utmaningar

Under de senaste åren har den finska välfärdsstaten genomgått omvälvande reformer och förändringar. Dessa har påverkat såväl den fattiges möjlighet till hjälp av den formella sektorn, som diakonin roll i att hjälpa de utsatta. Välfärdsstaten har ställts inför utmaningen att kunna bemöta behoven, då klyftan mellan behov och resurser växer. Med denna utmaning som utgångspunkten har välfärdsstaten genomgått sökt lösningar genom reformer och förändringsprogram. Med syftet att trygga den offentliga servicen och socialtrygghetens finansiering (Valtioneuvoston kanslia 2015, 10) har bland annat social- och hälsovårdsreformen, landskapsreformen, socialskyddsreform, pensionsreform och flytten av grundläggande utkomststödet till Folkpensionsanstalten planerats och verkställts.

Redan 2007 kördes politisk agenda att öka socialutgifterna i riksdagsvalen, vilket i efterhand visade sig vara ett strategiskt felsteg som först märktes efter finanskrisen år 2008 då löften inte kunde hållas (Saari 2017, 22). I slutet av 2009 konstaterades behovet av strukturella reformer, men på grund av den rådande finanskrisen och de tillhörande räddningspaketen föll de strukturella reformerna i skymundan (ibid. 23). Katainens regering (år 2011–2015) förberedde sommaren 2013 viktiga strukturella reformer som planerades verkställas våren 2014. Medan flera av dessa reformer fördes framåt var det flera som inte verkställdes. Bland dessa var reformen av social- och hälsoservicen, vilken ansågs strida mot grundlagen. Ansvaret att ta itu med dessa tidigare gjorda löften samt nya nedskärningar och strukturella reformer föll på den år 2015 tillsatta Sipiläs regering (Kröger 2017, 161).

Den nu rådande regeringen, regeringen Sipilä, har således varit en reformernas regering (Julkunen 2017, 320). Enligt regerings strategiprogram (Valtioneuvoston kanslia 2015) var kärnan i regeringens reformer att främja arbetande. Detta genom införande av striktare skyldighet att motta arbetsplats samt delta i aktiveringsåtgärder, förnyande av arbetskraftsförvaltningen samt socialskyddet för att sporra till arbetande, förlängning av arbetskarriärer samt ”ökat ansvarstagande för det egna livet” (ibid. 15–21).

Bland de största reformerna som regeringen Sipilä förberett var social- och hälsovårdsreformen. Inför utmaningen att välfärdsstatens resurser inte räcker enligt pågående förbrukning (Kröger 2017, 163) var syftet med reformen att ”förstärka den offentliga sektorns ekonomiska hållbarhet” (Valtioneuvoston kanslia 2015, 29). Social- och hälsovårdsreformen innebar förflyttning av social- och hälsovårdsansvaret från kommuner till landskap, hopslående av service på landskapsnivå samt möjliggörande av valfrihet åt servicebrukarna. Målsättningen med reformen var även att minska hälsorelaterad ojämlikhet samt ojämlikheten mellan områden (Kröger 2017, 162, 163; Valtioneuvoston kanslia 2015, 28). I likhet med social- och hälsovårdsreformen var syftet med socialskyddsreformen att göra en helhetsreform av grundtryggheten för att förbättra sysselsättningen, uppmuntra till arbete samt minska ojämlikhet (Valtioneuvoston kanslia 2017).

Dessa reformer har dock inte varit enbart lyckade. Planerande och verkställande av social- och hälsovårdsreformen och landskapsreformen avbröts 8.3.2019 på grund av att riksdagen inte hade förutsättningar att behandla reformerna (Muuri 2019). Till de reformer som trätt i kraft hör pensionsreformen och flytten av det grundläggande utkomststödets från kommunerna till Folkpensionsanstalten. Pensionsreformen innebar förhöjd pensionsåldern samt slopande av deltidspension, som istället ersattes av partiell förtida ålderspension (Regeringens proposition 2016, 8), medan syftet med grundläggande utkomststödet flytt var att försäkra jämlik service oberoende av boende ort samt att få hjälp från ett och samma ställe (Kauhanen 2017).

Följderna av reformerna och förändringarna i den offentliga sektorn och socialskyddssystemet syns i diakoniarbetet. Flytten av utkomststödet från kommunen till Folkpensionsanstalten i början av 2017 försvårade dock hjälpsökande för de mest utsatta (Blomgren & Saikkonen 2018, 6), vilket ledde till att allt fler sökte sig till diakonin. Folkpensionsanstaltens egen bedömning var att lanseringen var misslyckad

och försämrade människors tillit i instansen. Den juridiska reformen bakom flytten var inte fullständig och bemanningsbehovet hade underskattats med 300 arbetare. Diakoniarbetarna upplevde flytten av grundläggande utkomststødet som en dålig lösning som belastat dem på diverse sätt, bland annat genom ökat hjälpbehov i att fylla i ansökningsblanketter. (Lehmusmies 2018, 10 – 11).

För att möta de utmaningar som välfärdsstaten står inför har således beslut om förändringar och reformer fattats och trätt i kraft. Detta för att på en samhällelig och välfärdsstatlig nivå göra det möjligt att bemöta även framtida behov. Dessa reformer kan dock inte bara ses från välfärdsstatlig synvinkel, utan bör även granskas från brukarens perspektiv. I denna period av förändring och omstrukturering finns de som behöver hjälpen för att trygga vardagen, men för vilka den formella sektorn inte förmått möta deras behov, då de under en längre tid tvingats vända sig till diakonin. I denna avhandling, med dessa förändringar som kontext och bakgrund, är syftet att undersöka dessa fattigas upplevelser av fattigdom i ett förändrande välfärdssamhälle.

3 Fattigdomens skepnad – olika perspektiv

I denna avhandling undersöks fattigdomsupplevelser ur vardags-, välfärds- samt diakoniperspektivet. I detta kapitel beskrivs därför närmare de olika perspektiven och kontexten genom tidigare forskning, från fattigdomens utsträckning till hur fattigdomen antar skepnad inom just vardagen, i välfärdskontexten samt inom diakonin. I detta kapitel förklaras kopplingen mellan de olika fattigdomsperspektiven genom centrala begrepp som fungerar som avhandlingens teoretiska ram, nämligen poiskäännyttäminen och väliinpuutoaminen, översatta till diversion och fallande genom systemet.

Fattigdom är en dimension av ojämlikhet, men dess definierande inte entydigt (Saari 2015, 72). Enligt vissa definitioner är fattigdom absolut eller relativ. Absolut fattigdom innebär att basbehoven mat, skydd och hygien är otillfredsställda medan relativ fattigdom betyder oförmåga att delta i samhället på ett väntat sätt som följd av otillräckliga resurser eller ett hushåll vars nettointkomst är mindre än 60 procent av befolkningens medianinkomst (Mukkila et al. 2017, 2). Enligt andra definitioner bygger fattigdom på andra grunder. Fattigdom kan definieras som en levnadsnivå som hindrar

ens sociala deltagande innebär att den fattiga exempelvis på grund av dess kläder inte kan delta i offentliga arenor eller låg social- eller socioekonomisk status som automatiskt förknippas med fattigdom. Även bidrags- eller välgörenhetsberoende där beroende av exempelvis utkomststöd används som fattigdomsmätare samt fattigdom enligt levnadsstandard där individen inte har tillräckliga inkomstkällor för att säkra basbehoven. (Saari 2015, 73).

Det är den relativa fattigdomen som råder i västerländska samhällen (Mukkila et al. 2017, 2) och även den jag utgår ifrån i denna avhandling. Dock utgår jag därtill från definitionen av fattigdom som bidragsberoende, eftersom diakoniklientkap förutsätter att den offentliga sektorns stöd och hjälp kartlagts först.

3.1 Fattigdom i vardagen

Enligt den färskaste fattigdomsstatistiken levde 654 000 personer i relativ fattigdom år 2017, eller 12,1 procent av den finska befolkningen (Suomen virallinen tilasto 2017) och år 2013 var 231 000 personer helt beroende av grundtryggheten, alltså hade inga andra inkomster än grundtrygghetsförmåner, bostadsstöd och utkomststöd (Perusturvan riittävyys II arviointiryhmäs rapport 2015, 4). Bland dessa 654 000 personer som lever i relativ fattigdom finns upplevelser och erfarenheter av fattigdom i vardagen. Den vardag som styrs och ramar in av en brist av pengar som innebär val, bortprioriteringar, begränsningar och skam. Det är hur fattigdom syns, uttrycks, manifesteras och upplevs i vardagen som är första fattigdomsperspektivet i denna undersökning av de långvariga diakoniklienternas upplevelser av fattigdom. Vardagsperspektivet har tillämpats i Ulla Jokelas (2011) doktorsavhandling om diakonins plats i människors vardag, i Anna Angelins (2009) doktorsavhandling om långvarig arbetslöshet samt i Anna-Maria Isola, Meri Larivaara och Juha Mikkonens (2007) samling av berättelser av fattigdom. Dessa undersökningar fungerar därför som referensramar för att beskriva innebörden av vardagsperspektivet i min undersökning.

Ulla Jokelas (2011) doktorsavhandling handlar om diakoniklienternas upplevelser av diakoniarbetets betydelse. Genom vardagsbegreppet som perspektiv undersöker hon hur diakoniarbetet utformas samt hurudan förvaltningspraxis råder inom arbetet. Som Jokela (2011, 45) poängterar är vardagsbegreppet som perspektiv svårdefinierat men jag utgår från den definition hon formulerat, nämligen det ”vardagliga livet där människor

lever och fungerar och som är samhälleligt organiserat” (översatt, ibid.) Jokelas definition av vardagsbegreppet ger även en koppling till de andra perspektiven genom vilka jag undersöker fattigdom, nämligen det samhälleliga eller strukturella i vilken låginkomsttagaren befinner sig och där dennes vardag struktureras samt diakoniarbetet i relation till den offentliga sektorn.

Fattigdom ur det vardagliga perspektivet undersöks även i Anna Angelins (2009) doktorsavhandling *Den dubbla vanmaktens logik – En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga* (2009). I jämförelse med Jokelas definition konkretiserar Angelin fattigdom i vardagen som ”den ständiga bristen på pengar”. Genom intervjuer med dessa unga belyser hon denna ständiga brist på pengar som en oskäligen levnadsnivå, en förväntad rationalitet, en ständig försakelse, ett ekonomiskt beroende av andra samt en konstant oro kring ekonomin. Oskäligen levnadsnivå innebär att låginkomsttagaren inte får ha något över mat och tak över huvudet, inte tidningsprenumeration eller husdjur, medan förväntade rationaliteten innebär en förväntning att alltid agera ekonomiskt och utrymme för att agera på ett sätt som förväntas socialt finnas inte, som att gå på kaffe eller köpa något som är i mode. Kopplat till den förväntade rationaliteten är den ständiga försakelsen, där låginkomsttagaren inte får förvänta sig någon lyx och skillnaden mellan att överleva och leva framhävs. Även ekonomiskt beroende av andra speglas i låginkomsttagarnas vardag, nämligen behovet att låna pengar av andra för att få vardagen att gå ihop. Fattigdom ur vardagsperspektivet innebär även en konstant oro kring ekonomin, främst i relation till socialbidragen vars utbetalningsdag är osäker.

I den skrifttävling om finländsk fattigdom som Isola et al. (2007) ordnade deltog 850 personer med berättelser av deras fattigdom. Genom dessa berättelser fann Isola et al. att fattigdomen oftast inte berodde på personen själv, utan av orsaker som sjukdom, arbetslöshet, skilsmässa, död eller konkurs. Berättelserna belyser även fattigdom som går i arv samt tangerar barnfattigdom i kontexten av framtidsförutsättningar och belyser även välfärdsstatens ansvar i att antingen mata fattigdom eller minska den. På en vardagsnivå handlar fattigdomen om strikta budgeter, konstanta oron att något går sönder, av skam samt kampen att klara sig. (ibid. 14–15).

3.2 Fattigdom inom välfärdskontexten

I detta stycke behandlas fattigdom inom en välfärdskontext. Fattigdom kontextualiseras dels i den välfärdsmodell Finland har och dels i välfärdsstrukturer som orsakar otillräckligt stöd åt de fattiga och utsatta. Det finska välfärdssamhällets grundtrygghet har som ansvar att skydda medborgare från fattigdom, dels genom inkomstrelaterade förmåner och dels genom förmåner som tryggar boende (Mukkila et al. 2017, 1). Socialskyddet skall ge skydd i risksituationer som begränsar möjligheten att klara sig själv. Till dessa risksituationer som bör berättiga till socialskyddsförmåner enligt Finlands grundlag hör arbetslöshet, sjukdom, arbetsoförmåga, ålderdom, barns födsel och förlusten av vårdnadshavare (Määttä 2012a, 18; Määttä 2012b, 145). Enligt arbetsgruppen som tillsatts för att utvärdera grundtrygghetens tillräcklighet (Perustuvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015) räcker inte inkomstnivån för den som lever på grundtrygghet till ”konsumtion enligt referensbudgeten för ett rimligt minimum” (ibid. 4), vilket uppgick till 71 pro cent av en rimlig minimikonsumtion för ensamboende arbetslös år 2014. Denna oförmåga av den formella sektorn att trygga de fattigas situationer är brister i socialskyddssystemet. Dessa brister svarar sedan diakonin på, då den utsatte fallit genom systemet och landat hos diakonin. (Juntunen ym. 2006).

3.2.1 Diversion och fallande genom systemet

Diversion och fallande genom systemet är centrala begrepp som ramar in denna undersökning. Begreppen är översatta från *poiskäännyttäminen* och *väliinputoaminen*, koncept som blivit integrerade delar av det finska välfärdssystemet och leder till ökat ansvar hos den tredje sektorn (Määttä 2012a, 6). Med dessa begrepp som referensramar förklaras således vägen till diakonins ekonomiska hjälp via informanternas upplevelser.

Väliinputoaminen, eller fallande genom systemet, handlar om situationer då det formella socialskyddssystemet eller myndigheter avfärdar stödet eller hjälpen från den hjälpsökande. (Määttä 2010, 20; Määttä 2012a, 31). Anne Määttä (2012a) undersökte i sin doktorsavhandling socialskyddssystemet, specifikt grundtryggheten, och dess brister som orsakar fallande genom systemet och diversion. Fallande genom socialskyddssystemet utgår från utmanande livssituationer, där individen inte kan trygga sin egen utkomst. Detta leder till att utkomsten består av antingen såväl arbetsinkomst som socialbidrag eller enbart socialbidrag. Fallande genom systemet innebär således

brister i servicesystemets verksamhet eller strukturer som leder till att individen blir avslagen eller utan det stöd den behöver på grund av att beviljningskriterierna endast delvis fylls. (Määttä 2010, 22; Määttä 2012a, 27). Fallande genom systemet händer i svåra livssituationer, där socialskyddssystemet och myndigheterna inte svarar på hjälpbehovet (Määttä 2012a, 27, 31).

Määttä (2010) gör en åtskiljning på kortvarigt och långvarigt fallande genom systemet. Enligt Parpon och Moisio (2006, 130 i Määttä 2010, 24) består kortvarigt behov av utkomststöd av plötsliga eller akuta situationer som gett upphov till utkomststöd. Detta behov är således kortvariga brister i att klara sig själv ekonomiskt eller att klara sig på förstahands stödformer och även trots avvisning klarar de sig relativt lätt (ibid.31). Långvarigt fallande genom systemet handlar främst om de i slutet av arbetsförålder som på grund av långvarig fysiskt eller psykisk sjukdom hamnar utanför förvärvsarbete. För dessa uppstår fallande genom systemet av bland annat beviljningskrav som strider mot varandra. Määttä (ibid.) förklarar att ett avslag på ansökta stödformen leder till att utkomststödsansökande, till vilken sökanden inte har rätt.

Faller genom systemet gör exempelvis unga i visstidsanställningsförhållanden eller de som efter avslutade studier inleder arbetskarriären men inte än är berättigade till arbetslöshetsersättning. Det är de som återvänder till arbetskraften från sjukpension samt deltidsarbetsförmögna som har att göra med flera olika myndigheter och instanser. Det är även de arbetsoförmögna som ändå inte får sjukpensionsberättigande beslut eller som inte kan ta emot erbjudna jobb på grund av funktionshinder. Det är företagare, deltidsarbetare eller de med oregelbunden inkomst, de som arbetar hemma och står utanför arbetslöshetskassor. Dessa faller genom systemet eftersom deras behov är situationsbundet. (Juntunen ym. 2006, 108; Määttä 2012a, 28).

I kontrast till fallande genom systemet handlar diversion om en aktiv form av socialmarginalisering. Diversion är en institutionell praxis där den utsatta direkt eller indirekt styrs annanstans eller vars hjälpbehov helt avvisas. (Hänninen 2007, 9; Määttä 2012a, 33). Direkt diversion inkluderar styrning till arbetsmarknaden, till annan stödform, till familjen eller till informell hjälpinstans. Indirekt diversion innebär faktorer som försvårar hjälpsökande, som byråkrati eller krav på sökanden, vilket leder till att hjälp inte alls söks. (Määttä 2012b, 146). Diversion är socialmyndigheters styrning av den i behov av hjälp till den informella sektorn, bortfallande från

arbetsmarknaden eller avslag på hjälpansökan. (Hänninen 2007, 9). Begreppet är en politisk praxis som beskrev den välfärdsreform som drevs i Amerika på 1990-talet, vars syfte var att understryka individens eget ansvar. Diversion är även en förvaltningsteknik där individer genom gentjänster måste sälja (kaupitella) sig för att få bli antagna i institutionell praxis. Misslyckande i att sälja eller motivera hjälpbehovet leder till att man blir avvisad. (ibid. 7). Eller som Hänninen (2007, 9) sammanfattar det, diversion är kontroll av människans beteende.

Diversion kan enligt Hänninen och Karjalainen (2007, 169–171) ta fyra olika former. Den mildaste är förslutning (sulkeuma). Förslutning innebär ”exkluderande inklusion” (ibid. 169), där exempelvis en arbetslös anses vara tillgänglig på arbetsmarknaden men i själva verket erbjuds denne inte jobb som motsvarar dess utbildning. Eftersom denne inte tar emot det erbjudna jobbet fyller den inte kriterierna längre för bidrag. Den andra formen är omvandling eller konversion (käännytys och käännäyttäminen), vilket innebär att personen, dennes beteende och tankar omvandlas för att bättre passa systemet. Det kan handla om en arbetslös arbetssökande som systemet försöker omvandla till egenföretagare. Förflyttande (siirräntä eller siirryntä) är kärnan i diversion, då den omfattar processen av att flytta över personer i behov samt deras problem till andra instanser. Den fjärde och enligt Hänninen och Karjalainen (2007, 170) grävsta formen är avvisande (torjunta). Avvisande är då de utsatta styrs till den inofficiella hjälpen eller lämnas utan någon hjälp alls. (Hänninen & Karjalainen 2007, 169–171).

På grund av reformer, förändringar, nedskärningar och nedmonteringar av välfärdsstaten har löftet om att trygga alla medborgares överlevnadsmöjligheter (Metteri 2004, 22 i Määttä 2012a, 18) brutits. Dessa förändringar har förflyttat ansvaret alltmer till den informella sektorn, däri diakonin. (Määttä 2012a, 19). I denna avhandling undersöks de långvariga diakoniklienternas upplevelser av denna formella sektorns otillräckliga hjälp samt vägen till diakonin genom begreppsliga referensramarna fallande genom systemet samt diversion.

Välfärdsstatens socialskydd tryggar således inte alltid den utsatta. Detta på grund av att stödåtgärderna är fallerande, olämpliga för situationen eller även leder till försämrad situation (Määttä 2012b, 145) samt att socialskyddets sistahands försörjningsstöd, det vill säga allmänt bostadsbidrag, utkomststöd och arbetsmarknadsstöd, är för låga och

reagerar för långsamt (Jokela 2011, 35). Som följd av detta har diakonin fått en bestående roll i att lappa dessa brister som lämnar människor utan tillräcklig hjälp.

Liksom Määttä använder Jokela (2011) begreppet poiskäännyttäminen, eller diversion, för att beskriva hjälpsökningsprocessen från den offentliga sektorn till diakonin. Jokela (2011, 155) som tillämpat begreppet inom diakonin beskriver det som processen där en klient som sökt hjälp från socialen eller annan offentlig sektorns aktör får sin ansökan avslagen och styrs till en annan hjälpinstans. I vissa fall har myndigheten som gett avslag på ansökan styrt dem till diakonin istället. Detta beror på nedskurna resurser inom den offentliga sektorn som försvårar tillträdet till hjälp. Diversion innebär dock inte nödvändigtvis fullkomlig avslagning, utan den kan även vara delvis, alltså att grundtryggheten fås av den offentliga sektorn, men att den är otillräcklig vilket ändå leder till hjälpbehov av diakonin för att trygga situationen. (ibid. 155–6)

3.2.2 Fattigdom som strukturell orättvisa

Med fattigdom som det centrala i avhandlingen är det viktigt att redovisa för synen på fenomenet. Liksom Angelin (2009) utgår jag ifrån en förståelse av fattigdom som relativ, alltså ”den måste förstås i en kontext av att den som är fattig, ofrivilligt, måste avvika från rådande materiella normer och därmed den allmänna livsstilen i det samhälle de lever i” (Townsend 1979 i Angelin 2009, 110). Enligt Blomberg, Kallio och Kroll (2010) kan de nordiska socialarbetarnas attityder och syn på fattigdom kategoriseras i fyra grupper. Fattigdom kan ses som antingen följd av individen själv eller av det sociala eller som individens eller det socialas öde. Fattigdom som följd av individen själv innebär attityden att den fattige själv förvållat situationen genom dåliga levnadssätt eller svag arbetsmoral, medan fattigdom som följd av det sociala flyttar skulden bort från individen till orättvisor i samhället, som brister i utbildningsmöjligheter, låga löner och ojämlikheter i resurser. Fattigdom som individens eller det socialas öde antar en fatalistisk syn på fattigdom, som sjukdom eller dålig tur eller som individen själv inte kan påverka (ibid. 590, 594).

Blomberg, Kallio och Kroll fann att majoriteten av de nordiska socialarbetarna ser fattigdom som följd av strukturella faktorer, det vill säga betydelsefulla samhällsliga orättvisor (Blomberg et al. 2010, 597). Detta är även den ansats jag antar när jag närmar mig dels fattigdom men även orsakerna till de långvariga klienternas kontakt till

diakonin. I såväl intervjuerna som analysen ligger fokus på informanternas upplevelser den offentliga sektorns oförmåga att trygga deras välfärd och inkomst, inte alltså huruvida de själva gjort fel val eller är ansvariga för deras ekonomiska utsatthet. Jag ser det som välfärdssamhället, den offentliga sektorns, ansvar att trygga de utsatta, varför denna ansats även fungerar som perspektiv när vägen till diakonins ekonomiska hjälp banas ut.

3.3 Fattigdom inom diakonin

Fattigdomen inom det diakonala arbetet fick en allt centralare roll i början av 1990-talet. Traditionellt är det den offentliga sektorn i Finland som ansvarar för utkomstskydd enligt den socialdemokratiska välfärdsmodellen (Esping-Andersen 1990, 27–8) men följderna av 1990-talets ekonomiska depression på kommunernas och statens förmåga att hjälpa de fattiga såg en stigande arbetslöshet och fördubblad klientmängd inom utkomststödets (Malkavaara 2007, 43). Detta ökade behov alltmedan välfärdsstaten bröts ner. Detta glapp och oförmåga av offentliga sektorn att bemöta nöden reagerade den evangelisk-lutherska kyrkan på. Kyrkan började bland annat med skuldrådgivning och matutdelningar för de fattiga samt aktiviteter för de arbetslösa. (Yeung 2003, 203). Kyrkan fick därför i och med depressionen en betydande roll i att hjälpa de fattiga samt blev en ersättare av samhällets otillräckliga stödsystem (Suominen 2009, 97).

Kyrkans roll i att hjälpa de fattiga blev av alltmer etablerad form eftersom depressionen påbörjade välfärdsstatens nedbrytningsprocess. Denna process medförde skiftet från välfärdsstat till välfärdssamhälle, vilket innebar ett strukturellt skifte i välfärdsansvar, från att offentliga sektorn med kommuner och stat haft ansvaret att skydda och hjälpa de utsatta till att kyrkan antogs som del av hjälpsystemet (Jokela 2011, 196). Detta skift skedde till den grad att diakonin inte längre ses som en tredje sektorns aktör, utan som halvofficiellt tillägg till socialarbete (Suominen 2009, 107). Den evangelisk-lutherska kyrkans roll i att hjälpa de fattiga är även lagstadgad - varje församling skall ordna diakoni (Kyrkolag 4 kap 1 §) för att ”hjälpa de fattiga och lidande” (Jolkkonen 2006, 113) med ”andlig, kroppslig och materiell hjälp” (Malkavaara 2009, 45).

Fattigdom inom diakonin har forskats av bland annat Juhani Iivari och Jouko Karjalainen (1999) i *Diakonian köyhät: epävirallinen apu perusturvan paikkaajana* där förändringar i diakonins klientgrupp under 1990-talets undersöks samt klientgruppernas

sociala bakgrund, hjälpbehov och hjälpformerna. Iivari och Karjalainens undersökning utmanar bland annat offentliga myndigheter då de visade att diakonin lappar det offentliga skyddets brister, en trend som diakonin motsätter sig. I Paavo Kettunens (2001) undersökning *Leipää vai läsnäoloa? – asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa* granskas hjälpen som diakoniklienterna söker från församlingen samt hur diakoniarbetarna hjälper de fattiga. I likhet till Iivari och Karjalainens resultat om diakonins växande roll som hjälp åt de fattiga, fann Kettunen att både klienter och diakoniarbetare upplevde att ekonomiska frågor var huvudorsaken till att klienten vänt sig till diakonin för hjälp (Kettunen 2001, 133). Däremot är varken hjälpmetoden eller den materiella hjälpen alltid den väsentliga - att bli hjälpt, bemött och sedd kan vara det viktigaste (ibid. 156, 162). Dock understryker Kettunen att den ekonomiska hjälpen som ofta sker i samband med samtalande ändå är den viktigaste faktorer i känslan av att bli hjälpt. (ibid. 158).

En central undersökning om fattigdom inom diakonin i relation till välfärdsstaten är Elina Juntunen, Henrietta Grönlund och Heikki Hiilamos (2006) *Viimeisellä luukulla*. Liksom Iivari och Karjalainen belyste diakonin som lappande av den offentliga sektorns otillräcklighet visades i en nyare undersökning att diakonins ekonomiska hjälp har även blivit en sista lucka för de fattiga att få hjälp från. Undersökning visade på att diakonins ekonomiska hjälp har blivit en sista lucka varifrån klienter får den ekonomiska hjälp som grundtryggheten inte täcker, en sista lucka dit socialarbetare även hänvisar klienter som de inte kan hjälpa i tillräcklig utsträckning. Undersökningen belyste således diakonins ekonomiska hjälp som en funktion av den offentliga sektorn, där ofungerande formell hjälp leder till behovet av diakonins hjälp. Detta belyser också Kaisa Kinnunen som i *Sairas köyhyys* (2009) undersökt sjukdomar och utsatthet (huono-osaisuus) som dimensioner av diakoniarbetet. De sjuka vänder sig till diakonin på grund av otillräcklig ekonomisk hjälp i den kommunala sektorn och hälsovården. Det finns även de klienter som fallit genom välfärdssystemet och tvingas vända sig till diakonin. Detta gäller pensionärer med för låg pension, arbetande personer vars inkomst precis överskrider gränsen för utkomststödbeviljande och de som genomgår en kris och för vilka socialbyrå reagerar för långsamt för behovet. (ibid. 93–94). Detta innebär att diakonins ekonomiska hjälp har en betydande roll i att hjälpa de fattiga, även i Finland där den offentliga sektorn borde skydda medborgare från risker som fattigdom. Trots att diakonins hjälp i regel är oregelbunden och liten söker sig behövande till diakonin då

den offentliga sektorns stöd inte räcker, vilket gjort att klientskapen inom diakonin också blivit mer långvariga i och med välfärdsstatens nedbrytande. (Iivari & Karjalainen 1999; Grönlund & Hiilamo 2006).

3.3.1 Från formell hjälp till diakonins ekonomiska hjälp

Med den nordiska välfärdsmodellen som grund och begreppen fallande genom systemet samt diversion som referensramar blir det av intresse att undersöka vägen till diakonins ekonomiska hjälp genom diakoniklienternas upplevelser. Till diakonin vänder sig klienter för två huvudsakliga orsaker, nämligen ekonomiska svårigheter eller livskriser, men ofta förekommer dessa samtidigt (Jokela 2011, 85). För att beviljas diakonins ekonomiska hjälp antas man ha använt att den offentliga sektorns stöd (Juntunen ym. 2006, 5). Klientens främsta ekonomiska hjälpinstans är socialen, och klienten presenterar i regel för diakoniarbetaren det senaste beslutet från socialen för att diakonins ekonomiska hjälp inte skall ersätta samhällets ansvar och för att säkra att klienten får de socialbidrag den är berättigad (Jokela 2011, 159). Behovet av diakonins hjälp uppstår i situationer då den formella sektorns socialskydd inte svarat på den utsattes behov.

Klientprocessen inleds enligt Jokela (2011) vid att klienten söker sig till diakonin genom att själv ta kontakt genom att ringa, skicka e-post, meddelande eller dyka upp på mottagningen eller också kan en anhörig eller myndighet igångsätta kontakten. Efter detta bestäms en träff, dit klienten ombeds ta med relevanta papper och beslut, som utkomststödbeslut. Diakoniarbetaren kartlägger således situationen samt andra stödåtgärder, men kollar även att klienten bor på församlingens område. Liksom i kommunala socialarbetet kan diakoniarbetare med hjälp av elektroniskt klientregister kartlägga tidigare klientskap och stödåtgärder. Efter första träffen mellan diakoniarbetare och klient utreds möjliga hjälpinstanser, som skuldrådgivning och socialtjänsten, bestäms fortsatta träffar och förbereds beslut på mindre ekonomiska bidragsbeslut. Vid beslut på större ekonomiska bidrag krävs godkännande av församlingsrådet eller kyrkoherden, men dessa större bidrag kan endast beviljas en gång. Diakoniarbetaren och klienten bestämmer tillsammans om fortsatta hjälpåtgärder och evaluerar dessa tillsammans. Samtidigt sker träffarna allt mer sällan, och ofta tar kontakten slut genom ett gemensamt beslut. (Jokela 2011, 95–99). Enligt Jokela (ibid.

97) tar kontakten oftast slut vid att hjälpen betalas och räkningarna sköts, med fortsatt stöd från andra instanser eller en överenskommelse att klienten tar kontakt vid behov.

Trots att den offentliga sektorns stöd bör ha använts före diakonin beviljar hjälp visar forskning att diakonins hjälp inte längre är slumpmässig barmhärtighet, utan har kommit att bli en sista lucka varifrån de fattiga får sådan hjälp som den offentliga sektorn inte ger (Juntunen ym.. 2006). Jokela (2011, 97) poängterar att många diakoniklienter lever hela deras liv på små inkomster, där ekonomiska kriser troligen upprepar sig. Lehmusmies (2018, 11) understryker samma faktum, att för många klienter har inkomsten varit otillräcklig i flera år, och att diakoniarbetare och deras beviljade hjälp inte har möjlighet att förändra deras situation. Diakoniarbetare uppger dock en positiv syn på den ekonomiska hjälpen då det handlar om att fånga människor som fallit genom socialskyddssystemet, men negativ då den kompletterar otillräckligt socialskydd (ibid. 12).

3.3.2 Diakonins ekonomiska hjälp

Inom den evangelisk-lutherska kyrkan har varje församling en lagstadgad roll att ordna diakoni (Kyrkolag 4 kap 1 §) för att ”hjälpa de fattiga och lidande” (Jolkkonen 2006, 113) med ”andlig, kroppslig och materiell hjälp” (Malkavaara 2009, 45). I nuläge hjälper diakonin de fattiga bland annat genom ekonomisk hjälp. Diakonins syfte är att ”ge en sådan hjälp som betingas av kristlig kärlek, särskilt till dem vars nöd är störst och vilka inte får någon annan hjälp” (Kyrkolag 4 kap. 1§, Kyrkoordning 6 kap. 1§) men till skillnad från den offentliga sektorn representerar diakonins ekonomiska hjälp hård byråkrati, där strikta normer bestämmer beviljade hjälpen (Jokela 2011, 117). Kinnunen (2009, 92) poängterar dock att diakoniarbetaren arbetar inom ramen av församlingen och dess resurser, samt även den synen på det egna arbetet och arbetssättet. Detta innebär att diakonins ekonomiska hjälp kan komma till uttryck på mycket varierande sätt, samt att olika församlingars praktiska klientarbete kan variera radikalt. (Jokela 2011, 83).

Diakonins ekonomiska hjälp definieras på olika sätt. Kettunen (2001) och Iivari och Karjalainen (1999) definierar diakonins ekonomiska hjälp som den konkreta materiella hjälpen, alltså monetära hjälpen, medan Juntunen (2006) använder en bredare definition. Enligt Juntunen (ibid. 93) är diakonins ekonomiska hjälp inte enbart en engångs

pengamässig överföring, utan också består av samtal, diskussioner, själavård. Det består av samarbete med myndigheter, rådgivning och handledning, empati, uppmuntran och stimulans (ibid. 79). I denna avhandling är det Juntunens definition som tillämpas, alltså avses även diskussioner och själavård i samband med att den pengamässiga hjälpen överräcks.

Diakonins ekonomiska hjälp kan beviljas för varierande behov och orsaker. Ofta betalas räkningar bort eller ges betalningsförbindelser för exempelvis matinköp, vilket Jokela (2011, 106) beskriver som en kontrollfunktion, då betalningsförbindelsens användning bestäms noggrant och även kan kontrolleras i efterhand. För de sjuka inom diakonin består den ekonomiska hjälp av utgifter för mat, sjukdom, rehabilitering och rekreation, för boende då de förstahands sociala bidragen som utkomststöd inte räckt till, samt glasögon, trygghetslarm och andra hjälpmedel. De pengar som diakonin har till förfogande för att hjälpa de utsatta får församlingen in genom kollekt, insamlings-, donations- och testamentsmedel. Vissa församlingar har även fonder varifrån diakoniarbetaren kan be om medel, samt finns det fonder som församlingsgrupper, stift och Kyrkans diakonifond ansvarar för. (Kinnunen 2009, 93). För större hjälpåtgärder som söks av fonder är förhoppningen att den ekonomiska hjälpen skall ändra mottagarens livssituation till det bättre genom att exempelvis förebygga ytterligare skuldsättning för klienten. (ibid. 94–102). Enligt Kinnunen (ibid. 102) är den viktigaste betydelsen av diakonins ekonomiska och materiella hjälp att förbättra och främja klientens sinnesstämning och känsla av trygghet.

4 Material och metod

Eftersom syftet med denna avhandling är att förstå upplevelser av ett fenomen fungerar hermeneutik som metodansats. Enligt Ingrid Westlund är hermeneutik strävan om ”att tolka, förstå och förmedla” och passar som metodansats ”när syftet med studien är att få tillgång till informanternas egna upplevelser av fenomen samt när informanterna ska ges ett stort utrymme att själva välja vad de vill tala eller skriva om” (Westlund 2015, 71). Eftersom syfte är att belysa, förstå och även förmedla de långvariga diakoniklienternas upplevelser och erfarenheter av fattigdom i olika kontexter var hermeneutik lämplig för

ändamålet. Närmare bestämt är det riktningen inom hermeneutik som heter allmän tolkningslära som jag tillämpar, där allmän tolkningslära handlar om ”förståelsen av ett budskap och inte förklaringen som står i fokus” (Westlund 2015, 74). Detta är således syfte med undersökningen, nämligen att förstå informanternas upplevelser av fattigdom, istället för att exempelvis förklara varför de upplever fattigdom som de gör.

Min undersökning är induktiv, i att jag drar generella slutsatser baserat på enskilda berättelser (Fejes & Thornberg 2015, 24). Enligt Malcolm Payne (2005, 7) kan man se detta som en ”bottom-up” teoretisering, nämligen att man utgår från liknande upplevelser och därefter förklarar det med hjälp av en teori. Dock utgår jag även från begrepp som myntats i tidigare forskning för att beskriva mitt material. Detta innebär att avhandlingen i viss mån är deduktiv, då slutsatserna som dras av mitt material utgår från en generell teori (ibid.), eller begrepp i mitt fall. Detta ”top-down” teoretisering (ibid.) ses i att teoretiska begreppen fallande genom systemet och diversion används för att beskriva och analysera. Därtill får avhandlingen en prägel av att vara abduktiv, i att den är teoribunden och pendlar mellan materialet och teorier, samt att jag pejar mina resultat mot tidigare undersökningar. Detta innebär att jag, liksom Angelin (2009, 78), återgår till materialet och genomför fler analysomgångar allt efter nya teoretiska perspektiv visat sig vara relevanta för att just tolka materialet. Payne (2005, 7–8) poängterar att både deduktion och induktion kan leda forskaren på fel spår. Risker med induktion är att materialet inte är tillräckligt brett, vilket leder till fel teori, medan risken med deduktion är att forskningen som lett till teorin leder en åt fel håll, varför en tillämpning av båda är att förespråka.

4.1 Upplevelser genom intervjuer

Det har gjorts en del undersökningar gällande fattigdom och diakonins ekonomiska hjälp, men främst ur ett strukturellt eller de professionellas perspektiv. Med denna avhandling ville jag därför anta ett utforskat perspektiv, nämligen diakoniklienternas upplevelser av fattigdom inom olika dimensioner – vardagen, välfärdskontexten och diakonin. Eftersom jag är intresserad av upplevelser samt av ett utforskat tema fungerar intervjuer som materialinsamlingsmetod (Esaiasson et al. 2003, 281). Att istället använda exempelvis enkäter eller frågeformulär som datainsamlingsmetod hade varit utmanande och inte det mest effektiva, då det hade varit svårt att veta vilka frågor

och svarsalternativ jag skulle ställa och ge respondenterna, då ämnet ur denna infallsvinkel är utforskad.

Den kvalitativa forskningsintervjun är en användbar metod då man vill ”förstå världen från undersökningspersonernas synvinkel, utveckla mening ur deras erfarenheter, avslöja deras levda värld” (Kvale & Brinkmann 2009, 17). Genom att samtala med informanterna kan man i interaktionen skapa kunskap (ibid. 18). Med kvalitativa forskningsintervjuer som insamlingsmetod belyses intervjupersonernas livsvärld samt tolkas meningen i det, men även beskrivningar av specifika situationer och handlingssekvenser kan framhävas. Som Angelin (2009, 110) utgår jag från en förståelse av fattigdom som relativ, nämligen satt i en kontext där deprivation och bristande välfärdsresurser råder. Men genom intervjuerna får informanterna belysa vad detta innebär från subjektets perspektiv. Med intervjuer kan man hitta likheter och mönster men också belysa avvikelser. (Kvale & Brinkmann 2009, 43–45). Genom att ställa såväl direkta som öppna frågor och hålla intervjun semistrukturerad (Denscombe 2009, 234–235) får informanterna utveckla sina egna tankar och upplevelser av forsknings- och intervjufrågorna.

Westlund (2015, 75) poängterar därtill att hermeneutik som metodansats ger riktning åt forskningsprocessen. Det är texter av olika slag som fungerar som empiriskt material, varför jag valde att göra semistrukturerade intervjuer. I valet av intervjuer som datainsamlingsmetod behöver informanten ges tillräckligt utrymme att utveckla sina tankar, erfarenheter och upplevelser (ibid. 83), varför intervjuerna är av semistrukturerad natur. Dessa intervjuer transkriberade jag sedan, vilket utgör materialet.

Som informanter fungerar långvariga diakoniklienter, eftersom deras långvariga behov av diakonins ekonomiska hjälp kan tänkas spegla långvariga upplevelser av fattigdom, den icke-fungerande formella hjälpen orsak till diakonibehov samt insikt i diakonins ekonomiska hjälp som stöd. Med ”långvariga klienter” syftar jag på de som 1) varit i kontakt med diakonin under de tre senaste åren; samt 2) under det senaste året fått regelbunden hjälp. Utifrån dessa kriterier gav jag diakoniarbetaren frihet att själva fatta beslut om vilka klienter de tillfrågar.

Materialinsamlingsprocessen inleddes genom att jag tog kontakt med en diakoniarbetare i en svensk församling i huvudstadsregionen. Denna diakoniarbetare förmedlade vidare informationen om min pro gradu-avhandling till hennes kolleger i andra församlingar. En av dessa, härafter kallad Saga, uttryckte intresse och villighet att fråga hennes klienter då hon hade flera just långvariga diakoniklienter som fått regelbunden ekonomisk hjälp en längre tid. Processen fortsatte således genom Saga. Med de kriterierna jag hade för informanterna valde hon ut sex klienter vars kontaktuppgifter hon förmedlade till mig efter att hon först diskuterat med dem och de uttryckt intresse att ställa upp.

Efter att blivit beviljad forskningstillstånd kontaktade jag informanterna genom att ringa eller e-posta dem. De flesta svarade genast och intervjutillfälle fastspikades snabbt, men även de som jag inte genast fick kontakt med uttryckte inte bara intresse utan längtan att få uttrycka deras tacksamhet för den hjälp de fått av diakonin. Intervjuerna gjordes antingen hemma hos informanterna eller på en allmän plats som café och bibliotek. Platsen fick informanterna bestämma, önskade de att jag kom hem till dem gjorde jag det och önskade de träff annanstans gjorde vi så. En informant nämnde specifikt viljan att hålla sin familj utanför, varför jag bokade ett rum på biblioteket för intervjun. Att genomföra intervjuerna hemma hos informanterna var något jag först funderade på, men efter den första telefondiskussionen var det inte längre något jag reflekterade över, eftersom en ömsesidig tillit byggdes med de flesta informanter under första diskussionen. Som tack för deltagande frågade jag ifall jag fick ge dem något, vilket de alla tackade ja till – till vissa familjer blev det biobiljetter men till de flesta blev det presentkort till matbutikskedja.

Intervjuerna räckte i snitt 1 timme och 30 minuter, den kortaste var 1:01 och längsta 1:44. Frågorna utgick från intervjuguiden jag sammanställt, men följde dock inte frågorna i den exakta ordningen. Informanterna var öppna och delade gärna med sig av sina upplevelser, vilket märktes i deras fortsatta berättande även efter att jag konstaterat att jag ställt alla de intervjufrågor jag på förhand funderat ut i intervjuguiden. Därtill förmedlades deras tillit till mig genom att de, främst Brita, några gånger under intervjuerna underströk att vissa utsagor önskar de att bortlämnas från avhandlingen. Detta tolkade jag som att de litar på mig dels i att de vågar berätta om känsliga ämnen

men också i att de litar på att jag lyssnar och respekterar deras önskan om att uttalandet i fråga inte tas med i avhandlingen.

4.2 Innehållsanalys som analysmetod

Då eftersträvan är att förstå informanternas upplevelser av fattigdom har jag valt att genom innehållsanalys analysera materialet. Innehållsanalys kan användas för egentligen allt kvalitativ undersökning som antingen teoretiskt referensram eller enskild metod (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91) men i denna avhandling används innehållsanalys specifikt för analysen av materialet. Med innehållsanalys söks textens betydelse, där det handlar om människans förståelse av världen och verkligheten, i motsats till frågan om verkligheten (ibid. 104). Som ovan beskrivet är denna undersökning induktiv till största del, i att den utgår från materialet. Inslag av deduktiv finns dock eftersom tidigare forskning fungerar som referensram, alltså utgår inte analysen endast från dessa informanternas upplevelser.

Analys av data i kvalitativ forskning handlar om att systematiskt gå igenom och organisera materialet för att dra slutsatser. Kvalitativa analysen kan anta olika inriktningar, varav den som sätter fokus på subjektiva erfarenheter är den jag antar. (Fejes & Thornberg 2015, 34). Genomförande av analysen av de sex intervjuer som gjordes med diakoniklienterna följde de sex huvudmetoder för kvalitativ analys som Fejes och Thornberg (ibid. 37) urskilt, nämligen koncentrerat av textmassan, kategorisering av materialet, ordnande av materialet i berättelseform, tolkning samt förklaring av materialet. Närmare bestämt följde analysen dock tillvägagångssättet som förklarat av Tuomi och Sarajärvi (2009) vad gäller innehållsanalys som metod.

Genom innehållsanalys kan man belysa sådant som inte tidigare undersökts samt hitta ofta förekommande teman eller områden som framhävs i intervjuerna. Analysen utgår från forskningsfrågorna, något som är viktigt men svårt att hålla i fokus (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92) med fokus på de centrala begrepp som utgör referensramen. Tidigare forskning, på vilken de begreppslika referensramarna bygger, fungerar också som fokushållande. Först och främst understryker Tuomi och Sarajärvi (ibid.) vikten av att hålla just fokus. Eftersom jag hade forskningsfrågorna samt syftet klart gjorde jag en inledande genomgång av materialet alltmedan jag transkriberade intervjuerna ord för ord (ibid. 109). Jag lyfte fram sådan som var av relevans genom att lägga till

kommentarer i dokumentet med transkriberingarna för att markera dessa uttalanden. Efter att allt material var transkriberat gällde det att återigen gå igenom materialet för att hitta alla de uttalanden som var av intresse för denna specifika undersökning. Jag markerade dessa uttalanden och gjorde en viss tematisering redan i tidigt skede, dit jag lade till material då sådan dök upp. Efter en första tematisering av materialet sökte jag mer specifika teman eller ämnen. Tuomi och Sarajärvi (ibid. 93) poängterar, att senast vid det här skedet är det viktigt att klargöra för sig själv huruvida det är likheter eller olikheter som söks av materialet. Informanterna hade långt samma upplevelser av såväl fattigdom i vardagen som i välfärdskontexten och diakonin, alltså var det likheter som var fokus, men de fåtal olikheter som uppstod markerades även i motsats till resten av materialet. Därefter grupperades liknande teman ihop till huvudgrupper för att besvara forskningsfrågorna (ibid. 112). Tuomi och Sarajärvi (2009, 111) talar om att göra det ihopklustrade materialet abstrakt, det vill säga förklara uttalanden med hjälp av teori. Detta gjordes exempelvis då informanternas upplevelser av att inte få hjälp av den offentliga sektorn teoretiserades med hjälp av begreppen diversion och att falla genom systemet.

4.3 Forskningsetiska frågor

Speciellt viktiga är de forskningsetiska frågorna och övervägandena när det gäller forskning inom det sociala området då det handlar om samhälleliga missförhållanden (Forskningsetiska delegationen 2009, 8). Detta gäller hela forskningsprocessen, eftersom ämnet och människorna som undersöks ofta handlar om känsliga ämnen, som exempelvis fattigdom i denna undersökning. De forskningsetiska övervägandena och värderingarna handlar om att inte genom undersökningen orsaka forskningsobjekten ytterligare skada eller stress, alltså är det grundläggande att genom undersökningen ha i åtanke hur informanten kan påverkas och hur man som forskare kan se till att skydda respondenten från möjlig skada. För denna undersökning och forskningsprocess följer jag de forskningsetiska principerna för forskning inom det sociala området samt de specifika för forskning genom intervjuer. De forskningsetiska principerna har tre delområden - att respektera deltagarens självbestämmanderätt, att undvika skadegörelse samt värna om integritet och dataskydd under hela processen, från planering till datainsamling, i analysen och rapporteringen (Denscombe 2009, 193; Forskningsetiska delegationen 2009, 5; Rauhala & Virokannas 2011, 239).

I all forskning måste man överväga frågan om nytta gentemot skada, även så i denna undersökning. Skadan som undersökningen kunde föra med sig handlar om psykiska olägenheter samt ekonomiska och sociala olägenheter (Forskningsetiska delegationen 2009, 8–9). Dock finns det alltid en risk att de inblandade upplever obehag eller stress inför att någon utomstående träder in för att undersöka deras arbetsmiljö, även om det har en positiv vinkling. Däremot är inte diakoniarbetarna mina informanter, utan det är diakoniklienterna, vilket innebär att den större risken att orsaka skada ligger för klienterna. Att tala om känsliga och tunga ämnen som påverkar ens liv och välbefinnande, som fattigdom, kan vara tungt och påfrestande. Det finns även den risken att undersökningen väcker nya känslor hos klienten, som skam för att de länge behövt diakonins ekonomiska hjälp, vilket i värsta fallet skulle orsaka ekonomisk skada eller sociala olägenheter (ibid. 8) ifall de som följt till intervjuerna tog avstånd till diakonins ekonomiska hjälp. Eriksson och Lindström (2011, 68) poängterar dock att förmågan att reflektera kring existentiella temata är en allmän motståndsresurs som främjar hälsan. Därför tänker jag att jag genom att intervjua fattiga till denna avhandling kan ge dem möjlighet att reflektera kring fattigdom och hur det speglas i deras vardagsliv, och på så sätt bidra till att främja deras hälsa. När jag kontaktar diakoniarbetare och klienter samt samlar och analyserar data måste jag vara ödmjuk och medveten om mina egna förutfattade meningar samt förväntningar för att de skall känna att de kan lita på mig. I synnerhet när jag intervjuar klienterna måste jag respektera dem och deras gränser, ifall de inte är bekväma att besvara någon fråga eller inte ger just ett sådant svar jag sökt får jag inte fortsätta pressa dem.

Skadan för den personliga integriteten och dataskydd beaktas genom att hålla de insamlade data konfidentiellt och i tryggt förvar, att data endast används till det ändamål som informanterna gett samtycke till samt att de får säga sitt om publiceringen (Forskningsetiska delegationen 2009, 9–10) trots att det inte är orsak att förbjuda publicering bara för att något inte ”angenämt” för informanterna (ibid. 8). För att skydda informanterna och församlingens integritet hålls informanterna samt församlingen anonyma. Det handlar dock om Svenskfinland så det är inte omöjligt att gissa sig fram till församlingen, men jag tänker att huvudsaken är att inte klienterna avslöjas eftersom det är deras upplevelser och erfarenheter, känslor och tankar som beskrivs i avhandlingen. Däremot vet diakoniarbetarna vem informanterna varit,

eftersom jag berättat åt dem att jag undersöker just den församlingen samt att de förmedlar klienter till undersökningen.

Kvale & Brinkmann (2009, 32) skriver att "intervjuforskning genomsyras av etiska frågor. Den kunskap som produceras av sådan forskning är beroende av den sociala relationen mellan intervjuare och intervjuperson." Därför är det viktigt att informanterna litar på mig, och känner sig trygga med mig. Detta eftersträvar jag genom att redogöra för mina informanter om mitt syfte och min roll, respektera dem samt vara öppen, ödmjuk och lyssnande under hela processen, inte minst före intervjuerna när relationen oss emellan får en grund. Och som Ulla Jokela (2011) strävar jag efter att lyfta fram den verklighet som de i svåra situationer lever. Granfelt (2000, 105; 2002, 127, 133 i Jokela 2011, 76) poängterar att den centrala etiska frågan således är hurudan bild forskaren genom undersökningen ger av de forskade och deras liv, något som jag genom en rättvis och ärlig forskningsprocess och analys vill ge av de fattiga som mottar ekonomiskt stöd av diakonin.

På grund av att det inledningsvis var oklart huruvida jag kunde få informanter från den församling jag först kontaktade väntade jag med forskningstillståndsansökan tills det klargjordes. Detta eftersom forskningstillståndet söktes av kyrkoherden, alltså måste det först bli klart från vilken församling informanter kom. Detta visade sig vara ett ändamålsenligt val, eftersom den församling vars diakoniarbetare jag var i kontakt med inledningsvis inte i slutändan var den församling som informanterna tillhör. När den andra församlingens diakonissa uppgett att hon har fem klienter som vill ställa upp meddelade jag henne att jag först söker om forskningstillstånd av kyrkoherden varefter jag meddelar henne innan jag kontakter informanterna. Diakonissan ställde sedan frågan ifall det nödvändigtvis behövs forskningstillstånd eftersom de fullvuxna personerna gett deras tillstånd och samtycke till medverkande i avhandlingen. Jag svarade henne att jag kontakter kyrkoherden för att få tillståndet, för att informanternas integritet och självbestämmanderätt försäkras genom processen.

Forskningstillståndsprocessen gick per e-post och beviljades utan dröjsmål. Han frågade ifall han behöver skriva något mer än ett e-post, varpå jag konsulterade min handledare som bekräftade att e-post meddelandet räcker som forskningstillstånd. Detta innebar att forskningstillståndsprocessen gick mycket smidigt och snabbt i mitt fall, något som troligen kan hänföras till det faktum att min undersökning görs inom en mindre

organisation där klienterna är vuxna personer som frivilligt är klienter. Jag tog sedan kontakt med klienterna per telefon, där jag berättade om mig själv och intervjuens ändamål, samt den beräknade intervjutiden. Informanterna uttryckte villighet att ställa upp för intervjun, alltså bokade vi in tidspunk och ställe. Vid intervjutillfället klargjordes för informanterna igen syftet och ändamålet med intervjun, att intervjun bandas in och transkriberas, deras möjlighet att när som helst avbryta intervjun utan att ange orsak, att hoppa över frågor denne inte vill besvara samt att deras anonymitet och integritet så gott som möjligt garanteras. Därefter skrev de under en blankett om informerat samtycke. Informanternas upplevelser och erfarenheter är värdefull kunskap som jag gärna förde fram, dock utan att informanten känner skyldighet att delta av rädsla att dennes framtida ekonomiska hjälp av diakonin ställs i fara ifall denne väljer att inte delta. (Forskningsetiska delegationen 2009, 5).

5 De långvariga diakoniklienternas levnadsförhållanden

I detta stycke presenterar jag de sex informanterna och deras livssituationer vad relaterar till fattigdom, i den utsträckning som de själva delat med sig till mig innan, under och efter intervjuerna. Detta för att ge kontext och ett sammanhang till analysen. I detta kapitel analyserar jag inte de enskilda intervjuerna, eftersom analysen görs tematiskt, alltså är inte den enskilda berättelsen det vägande, utan det är de upprepade temana samt undantagande som står ut som utgör analysen. Denna analys utgör resultatdelen, som följer i nästa kapitel.

Informantpresentationerna bygger på en kategorisering av välfärdskomponenter som indikatorer på levnadsförhållanden, Undersökningarna av levnadsförhållanden (Statistiska centralbyrån 2018) som även Angelin (2009, 239) använt i informantpresentation. Välfärdsområdena är arbetsmiljö, boende, ekonomi, hälsa, fritid, materiella tillgångar, medborgerliga aktiviteter, sociala relationer, sysselsättning och arbetstider, transporter och kommunikationer, trygghet och säkerhet, utbildning samt materiell fattigdom (Statistiska centralbyrån 2018, 5). Liksom Angelin har jag anpassat komponenterna till att vara relevanta till mitt material, och exempelvis Trygghet/säkerhet har jag tagit bort i och med att sådant inte tangerats i intervjuerna, men istället

lagt till Familj för att beskriva kontexten i vilken informanten lever och som fattigdomen påverka. Därtill har jag ändrat Sociala relationer till Livs- och systemvärlden, för att beskriva informanternas relationer till stöd- och resursfaktorer. Jag har även ordnat om kategorierna enligt ordningen av vad jag anser är av störst betydelse för att beskriva informantens ekonomiska situation.

Nedan är en exempeltabell med välfärdskomponenterna som jag utgår ifrån i informantbeskrivningen. Tabellen bygger på Anna, men i själva beskrivningarna används inte tabeller. Närmare beskrivningar av indikatorerna är baserade på SCB:s undersökning *Levnadsförhållanden 1980-2016 – ett urval av indikatorer* (SCB 2018).

Familj - ensamstående med två minderåriga barn - två minderåriga barn, 2 fullvuxna	Sysselsättning/ arbetstid - studerar - jobbar två jobb - vill jobba ”svåra” turer pga. bättre betalt men svårt pga. barnen	Ekonomi - lön - skuldsättning
Livs- och systemvärld - kan låna av fullvuxna barnen men inte andra släktingar - barnens pappa bidrar - får bostadsbidrag - regelbunden ekonomisk hjälp av diakonin - nekad hjälp av socialen	Hälsa - oro för ekonomin och följer på barnens - oro för när diakonins hjälp tar slut - inte råd att äta glutenfritt eller hårklippning - cyklar till jobbet	Boendeförhållanden - hyresbostad i bra område - bor i en trea, sover i vardagsrummet - fått möblerna i andrahand
Utbildning - har yrkesskoleutbildning, studerar till yrkeshögskoleutbildning - svårt avancera i studierna pga. måste jobba för försörjning och skuldavbetalning	Fritid - har inte råd till fritidsintressen - inte råd till resor - funderar på gymkort	Transport/kommunikation - har bil som behövs för bl.a. färdande till ena jobbet men pga. vilken utkomststödsansökan avslogs

Anna – studerande ensamstående mamma

Anna är en ensamstående fyrbarnsmamma, varav två är minderåriga och bor med henne. Barnens pappa är delaktig i barnens liv, men bor i en annan, dock nära belägen

kommun men jobbet för honom längre bort för längre perioder. Anna har sedan tidigare en utbildning på yrkesskolenivå men studerar för tillfället vidare till yrkeshögskoleutbildning, dock inom samma område. Anna jobbar även två olika skiftesjobb inom området, ett område som präglas av låga löner och skiftesjobb. Anna strävar efter att jobba de ”svåra” turerna som hon uttrycker det, nämligen nätter och veckoslut på grund av tilläggen, men barnomsorgen gör det svårt att ta emot dessa turer. Anna har en alltså en inkomst, dock liten i och med lågavlönat jobb som hon gör vid sidan om studierna. Annas ekonomiska situation utmanas därtill av stora skulder till arbetsgivaren, i och med att hon i början av 2018 betalades hon ut ur förra jobbet felaktigt, vilket inte blev klart innan mycket senare då hon redan hamnat använda pengarna.

Annas livsvärld består främst av hennes barn, minderåriga och fullvuxna, samt systrar och mamma och en begränsad kompiskrets. Annas mamma och systrar jobbar även de inom lågavlönade yrken, och har inte möjlighet att hjälpa henne ekonomiskt. En syster kan hon ibland låna av och även av hennes fullvuxna barn, men dessa är alltid lån som hon betalar tillbaka. Barnens pappa hjälp ekonomiskt till bland annat hobbyer, och Anna får bostadsbidrag till trean de bor i, där Anna sover i vardagsrummet för att ge barnen egna rum. Anna har ansökt om hjälp av socialen, men fått ansökan avslagen i och med att hon äger en bil. Bilen förklarar Anna att möjliggör vardagen och ekonomin – utan bil kunde hon inte jobba två jobb, skjutsa sonen till träningar eller storhandla mat en gång i veckan, vilket Anna förklara att är billigare än flera små uppköp i veckan. Avslaget av socialen upplevde Anna som kränkande, vilket höjt tröskeln att söka ekonomisk hjälp därifrån igen.

Anna har i ungefär 3 års tid fått hjälp av diakonin, efter att en väninna föreslog att ta kontakt för att se ifall hon kunde få stöd i den svåra ekonomiska situationen. Vid denna tidpunkt bodde Anna och barnen i en grannkommun, men efter flytten till huvudstadsregionen tog Anna kontakt med Saga, vilket inledde deras relation. Anna upplever att diakonins ekonomiska hjälp hållit familjen flytandes, men oroar sig för när den tar slut.

Brita, lågavlönad familjeförsörjare

Brita är en kvinna i 60-års ålder som bor med sin man och fullvuxne son. Brita jobbar med ett lågavlönat arbete, där hon trivs bra men på grund av nedskärningar oroar sig för att förlora jobbet. Brita är ensamförsörjande i familjen, då hennes mans svåra sjukdom gör det omöjligt för honom att arbeta. Trots en lång kamp om sjukpensionering har ett beslut inte än fattats. Britas son kämpar med psykisk ohälsa, vilket även för honom gör förvärvsarbete omöjligt för tillfället. Brita lever i skuld till följd av införskaffning av möbler till hemmet samt dator åt mannen. Brita för noggrann bokföring över familjens månatliga inkomster och utgifter, enligt vilken var och en har 200 euro att leva på till månadens slut efter att hyran betalats.

Bristen av pengar har för Brita och hennes man gått i arv, då de själva vuxit upp inom strama förhållanden. Deras stödnätverk är mycket litet, och ännu mindre är nätverkets möjligheter att hjälpa dem ekonomiskt. Deras föräldrar hjälper dem dock genom att exempelvis hämta bär och dylikt då de har möjlighet, men de några vänner Brita har lever också i fattigdom. En av Britas vänner har dock haft möjlighet att ibland låna pengar åt dem. Det sociala nätverket har dock krympt i och med att de inte har möjlighet att delta på grund av exempelvis dyra bussbiljetter. Varken Brita eller hennes man har någonsin bussbiljett, Brita cyklar till jobbet och butiken, men på sommaren unnar de sig en månads bussbiljett för att få åka runt. Britas man får bostadsbidrag men på grund av sonens rehabiliteringsstöd har även det dragits in. Socialen har Brita inte fått hjälp av, men poängterar att sonen blivit bra bemött där. Med boendet är Brita nöjd, dock sökte familjen om nytt boende men blev inte beviljade, dels för att sonen skulle få eget boende intill föräldrarnas lägenhet, vilket hade lett till att sonens rehabiliteringsstöd inte hade påverkat mannens bostadsbidrag. Av diakonin har Brita fått ekonomisk hjälp i närmare 30 år, först sporadiskt och på senare år mera regelbundet.

Brita upplever stort ansvar och oro för familjens ekonomi och välmående. Hon har inte möjlighet till fritidsaktiviteter, men prioriterar utgifterna enligt sonens behov.

Christian, sjukpensionssökande storfamiljefar

Christian är en gift man med fru och 4 minderåriga barn. Christian förvärvsjobbade fram till en olycka följt av misslyckade operationer, som lämnade honom oförmögen att arbeta. Han har olika utbildningar, som kock och lastbilschaufför som han inte längre kan arbeta med på grund av skador. Christians är sedan ett och ett halvt år sjukskriven

men sjukpenning från Folkpensionsanstalten tog slut och sedan juli har han inte fått något stöd. Han har i flera år kämpat för att få bli sjukpensionerad men fått ansökan avslagen flertalet gånger. Christians fru har varit arbetslös men är för tillfället i arbetslivet med en oregelbunden inkomst, men får något litet stöd av Folkpensionsanstalten.

Av släktingar eller vänner får de inte ekonomisk hjälp, men på grund av arvet som Christians moster lämnade honom ett år sedan har de hittills klarat av vardagen. Av den offentliga sektorn får familjen barnbidrag och emellanåt stöd till barnens hobbyer, men av diakonin får de regelbunden hjälp. Familjen bor i ett gammalt egnahemshus som de själva äger, vilket ger en viss trygghet i att tak över huvud finns men som även orsakar oro. Några år sedan gick värmepumpen sönder, en oväntad utgift som de inte hade möjlighet att stå för själva, så diakonin betalade en. Christian upplever stress och oro inför ekonomin dagligen, bland annat sover han dåligt och oroar sig över hur barnen påverkas av bristen av pengar. Christian upplever också ensamhet, barnen och hunden som nyligen gick bort räknar han till det som gör att han orkar med vardagen.

Daniela, nyligen separerad och studerande ensamstående mamma

Daniela är en separerad kvinna med två barn i lågstadieålder som bor med henne. Hon berättar att hon och hennes man egentligen alltid haft det knapert med pengar. De träffades när de studerade och Daniela nämner att hon själv också kommer från en familj som haft det stramt ekonomiskt. Daniela och hennes man kämpade för att få ekonomin att gå ihop, men ungefär tre år sedan berättar Daniela att hon vågade ta kontakt med diakonin för att se ifall de kunde få hjälp. Diakonins möjlighet att hjälpa ekonomiskt var hon medveten om eftersom kyrkan i det hela är en bekant instans sedan tidigare, samt att hennes mamma fått ekonomisk hjälp av diakonin. Hon hade inga förväntningar eller förhoppningar om att bli beviljad ekonomisk hjälp från diakonin, men från detta inleddes en relation till diakonin och diakonissan, Saga. Dock har Daniela precis flyttat och hör således till en annan församling, vars diakoniarbetare hon träffat en gång men relationen till den nya diakonin är osäker.

Daniela har en utbildning men är ännu studerande i och med att hon vidareutbildar. Dock finns det i hennes bransch inte lediga tjänster att söka, alltså gör hon vikariat och in-hopp, vilket innebär att hon endast får betalt för de arbetstimmar hon genomför – har

hon inte möjlighet att ta emot en tur eller blir hon sjuk får hon inte betalt. Danielas inkomster varierar således från månad till månad och hon upplever att det är svårt att förutse månadens inkomst. Detta innebär att sökande efter utkomststöd är komplicerat, då inkomsten varierar och därmed också hennes rätt till utkomststöd samt att utkomststödet kräver en redogörelse för inkomsterna på en månatlig basis. Detta i motsats till bostadsbidraget, som Daniela upplever fungerar bra, i och med att hon får uppskatta på årsbasis hennes inkomster. Daniela hoppas dock att vidareutbildningen öppnar upp för fler arbetsmöjligheter, vari strävan är en fast tjänst, samt ekonomisk trygghet.

För Daniela är det skulderna som gör att hon upplever sig vara fattig. Daniela och hennes man har hamnat ta lån för exempelvis hyresgarantier men inte kunnat betala av lånen i och med studier och lågavlönade jobb. Genom församlingen fick de ekonomisk rådgivning där det konstaterades att de inte blir av staden beviljade socialkreditgivning på grund av för låga inkomsterna. Diakonin har dock hjälpt betala bort lånerater.

Erika, sjukpensionskämpande ensamstående specialbarnsmamma

Erika är en ensamstående mamma till ett specialbarn i högstadieålder, ett barn vars pappa är med i bilden ett par gånger per år men Erika förklarar att de är för det mesta ensamma. Familjen bor utanför kommunens centrum och även långt ifrån den specialskola sonen går i. Till skolan åker sonen med taxi, men vikten av egen bil belyser Erika exempelvis genom behovet att kunna hämta sonen från skolan ifall han blir sjuk.

Erika är utbildad målare, kock och försäljare men år 2011 var hon med om en arbetsolycka som lämnade henne arbetsoförmögen. Hon omskolade sig men de nya jobben krävde mycket skrivande, vilket hennes händer inte tålde. Erika har således varit utanför arbetslivet i sju år och liksom Christian kämpar för sjukpensionering. Till Erikas vardag hör att vara hemma med hundarna samt en gång i veckan bidrag till matlagning i diakonin, men utöver dessa upplever hon ensamhet.

Erika lever på arbetslöshetsstöd samt hamnat lyfta snabblån för att finansiera exempelvis hennes mammas begravning då hon inte får banklån på grund av hennes arbetslöshet. Sjukpensioneringen ser Erika som en trygghet och utväg från fattigdomen, eftersom hon då kunde ta banklån för att betala bort snabblånsskulderna och inte fortsatta trampa i träsket av skyhöga räntor. Utkomststödsansökan har avslagits på

grund av familjens bostadsstorlek. Erika bor med sin son i en trerummare men enligt Folkpensionsanstaltens beräkningar borde en tvåa räcka för två personer men med sonens autism och aggressiva utbrott är ett eget rum åt honom grundläggande.

Till Erikas stödnätverk hör en vän som köper bl.a. vinterskor åt sonen, men utöver denna vän har familjen inga andra som hjälper. Av diakonin får hon regelbunden hjälp och av den formella sektorn får hon underhållsbidrag för sonen. Erika berättar att hon kämpar med vikten samt kronisk smärta, i tillägg till diabetes och depression. Hon upplever även oro och nedstämdhet som följd av bristen av pengar. Erika ser inga större förändringar i den ekonomiska situationen i framtiden, men hoppas dock att en sjukpensionering skulle stabilisera situationen.

Frida, elöverkänslig ensamförsörjande mamma

Frida är en mamma med tre minderåriga barn. Frida är gift med barnens pappa, men på grund av hans hjärnskada som följde en trafikolycka bor pappan inte med familjen och inte heller bidrar han till barnens försörjning. Frida har dock fått en ny hyreslägenhet som hon och barnen flyttade till en vecka efter intervjun, dit hon hoppas även hennes man sakteligen flyttar. Lägenheten är i mannens namn, eftersom Frida inte blev beviljad stadens hyresbostäder efter att hon avstått från en som inte mötte familjens behov. Familjen bodde ännu ett halvår sedan utomlands. Familjen hann bo utomlands i 5 år och i två olika länder innan de återvände till Finland.

Frida är för tillfället arbetslös men skulle gärna återvända till arbetslivet, förutsatt att hon klarar av det i och med sin elöverkänslighet. Familjen har på grund av Fridas elöverkänslighet och otur då de fått mögelskadade lägenheter varit tvungen att flytta flera gånger. Varje flytt har inneburit en stor ekonomisk börda, då de måste lämna alla mögelskadade möbler efter sig och börja om från noll. Trots att Fridas man inte bidrar ekonomiskt blir hon inte beviljad utkomststöd då deras inkomster räknas ihop på äktenskapsgrund. Vid flytten tillbaka till Finland hade Frida och sönerna möjlighet att flytta in i hennes föräldrars källarvåning. Fridas föräldrar hjälpte även till ekonomiskt genom att de kunde äta middag med dem samt använda bilen. Om den offentliga sektorns hjälp talar Frida varm, trots att hon inte får utkomststöd på grund av mannens inkomst men poängterar också att det varit situationer då familjen varit i nöd och ingen annan hjälpt dem förutom diakonin. Fridas relation till diakonin skapades över 10 år

sedan och även genom familjens utomlandsvistelse samt vistelse i annan kommun har relationen och hjälpen från Saga och Sagas diakoni fortsatt.

Fridas elöverkänslighet försvårar arbetande men även det sociala. Hon kan exempelvis inte åka tåg eller bus på grund av den, men har funnit att vaksimning hjälper. Till elöverkänsligheten får hon även stöd av en referensgrupp, och trots de strama ekonomiska förhållandena har hon en positiv och hoppfull förhållning till framtiden.

6 Upplevelser av fattigdom i vardagen

I detta och de följande två kapitel analyseras informanternas upplevelser av fattigdom inom de tre kontexterna. I detta kapitel analyseras informanternas upplevelser av fattigdom i vardagen, det vill säga hur bristen av pengar syns i vardagen, medan kapitel 7 redogör för upplevelserna av fattigdom inom välfärdskontexten samt hur vägen till diakonin banats. Kapitel 8 redogör i sin tur för upplevelser av fattigdom inom diakonin. Genom kategorisering och tematisering av de transkriberade intervjuerna samt med pejlade till tidigare forskning presenteras nedan dessa erfarenheter och upplevelser. För analysen av materialet gällande fattigdom i vardagen har jag pejlade mot Anna Angelins (2009) resultat av bristen av pengar hos långvarigt arbetslösa och socialbidragstagande, medan fattigdom inom välfärdskontexten analyserats genom teorin om diversion och fallande genom systemet, begrepp som Anne Määttä (2012a) och Ulla Jokela (2011) tillämpat till diakonin. Analysen av fattigdom inom diakonin ramas i sin tur in av Juntunen, Grönlund och Hiilamos (2006) undersökning, enligt vilken diakonin har kommit att bli en hjälpens sista lucka.

6.1 Begränsande av vardagen och livet

Men det är ju klart det att om det, förstås att om det hindrar en från att göra ibland vad man vill eller man måste liksom begränsa ens, hur skall jag säga, man måste begränsa sitt eget liv

Vardagen som fattig är obehaglig och noggrant uträknat.

Nu är det ganska kärt för människor i min sits, det är nog kovassa... Det är obehagligt att sitta och räkna, du har 7 euro per dag att leva med så inte kommer du långt med det inte.

Men det har jag nu, det kollade jag i alla fall när jag bokför ännu vad jag orkar, lite sådär... men vi har per person så rörs det om 300 euro per person i mån som vi skall då ha till mat och kläder och bussbiljetter och telefonräkningar och... det är liksom sådär i snitt, 300, 300 något på, det beror på räkningarna.

Vardagen som fattig är även präglad av ett konstant begränsande. Bristen av pengar finns hela tiden med i vardagen, från begränsningar i matväg och fritid, till hälsa och det sociala men även i värdegrund. Den precisa balansgången som informanterna tvingas leva med utan de minsta avvikelser från det uträknade beskriver Brita som,

... om det kommer något tråkigt överraskande så har vi inte råd med det och kommer det några roliga överraskningar så har vi inte råd med dom.

Trots att fattigdom i de nordiska länderna anses vara relativ, det vill säga basbehoven mat, skydd och hygien anses vara tryggade (Mukkila et al. 2017, 2), är mat ett centralt tema i informanternas upplevelser av fattigdom i vardagen. Mat framhävdes som kärnan i hur fattigdom syns i vardagen, det de gör allt för att försäkra att det finns, men även det där det sker mest överväganden och spelande för att minska kostnaderna. Informanterna lyfter fram aspekten på flera olika sätt, allt från att inte ha tillräckligt med mat till att inte kunna köpa hälsosam mat, att inte kunna köpa rätt sorts mat enligt allergier och att måste prioritera bort annat för att ha råd med mat.

alltså just med tanke på, i matväg, ibland så är jag helt enkelt, så får vi välja... Nå jag kan vara tacksam att mina barn älskar risgrynsgröt, så det är en ganska lätt grej att få ihop. Och det är billigt att köpa risgryn och mjölk och så behövs det lite salt och vatten till och så är det där. Att det äter vi nog åtminstone en gång i veckan och dom värmer det ännu sen liksom om det blir kvar så värmer dom det ännu nästa dag.

Nå helt konkret så syns det ju i maten, men att inte försökte vi ju spara på den, det var bara så att vi just och just fick det att räcka till mat.

... nu när vi har mindre pengar så då var det faktiskt min man som var med så där att "men vad skall jag sätta på bordet åt er när jag inte har nånting att koka av". Men då kan, det stör det inte mig, att jag sade att vi har alla, är lite runda så det gör ingenting om vi tar lite mindre här nu och enklare. // Jag minns från när (sonen) var liten och stod framför kylskåpet med dörren upp och grät att det inte finns nåt att äta. Men det fanns nånting men det var inte det väl nu bästa kanske, det var något potatis och morötter.

Begränsningar i matval kom även att belysa begränsningar i värdegrunder. Anna berättar om hennes vilja att leva miljömedvetet genom att köpa ekologiskt men på grund av att ekologisk mat är dyrare kan hon inte leva enligt denna värdering. Brita därtill berättar om hennes inställning till att hjälpa andra människor. Hon vill bemöta människor med öppna armar och hjälpa människor i nöd, men bristen av pengar leder till att hon antingen inte kan leva enligt dessa värderingar, eller så lever familjen med följderna efteråt.

Det här har varit en extrem höst, vi har haft otroligt mycket gäster och det också gjorde – för att vi vill bjuda, min man var kock i sin ungdom och han vill göra ordentligt och man vill ju bjuda när vi hade gäster från Sverige och Österbotten och då har vi den här principen att då bjuder vi. Och när gästerna, då ser vi då vad vi själv har för makaroner i skåpen efter det.

Bristen av pengar leder till en ofrihet och social isolering som informanterna beskriver som en ensamhet. Liksom Angelin (2009, 119) fann i sin undersökning, vittnar mina informanter vittnar om att inte kunna besöka vänner på grund av dyra bussbiljetter, att inte kunna möta upp vänner för kaffe eller bio, att inte kunna delta i fritidsaktiviteter, att inte kunna planera något ihop med vänner eller barn på grund av att man inte vet hur ekonomiska situationen ser ut då.

Det är bara det där att jag kan inte säga när vi far dit, lova dom när vi far dit nästa gång, att liksom... Men säger så där att "inte nu helt, inte helt snart, men att vi far..."

Så jag måste säga att det som nu har varit den här hösten, det är det att jag har många väninnor och dom kan ringa att kan vi komma på kaffe, skall vi gå på lopptorg, skall vi göra det och det, kommer du hit... En bor lite längre borta, så då

måste jag säga att ne, jag har inte busspengar, jag har inga pengar till att gå på lopptorg.

Den sociala isoleringen beskriver Daniela också genom att vara ensam med sin oro och stress. Hon beskriver att även om vissa vänner kanske vet om familjens ekonomiska situation är det inget hon delar med sig.

Kanske några av mina vänner vet ju nog säkert att vi inte har det så hävt och så här men att... men där igen också, man kan inte belasta tycker jag sina vänner för mycket heller, eller för det är inte liksom ja... det är ganska tungt att veta om ens kanske, om nån vän har det ibland så pass kärvt så inte är det ju liksom på nåt sätt tycker jag schysst det heller.

6.2 Stress, försämrad hälsa och skam

Informanternas upplevelser av fattigdom visar att bristen av pengar genomsyrar vardagen som därtill präglas av en skam. De upplever sig vara fattiga, men har ändå svårt att använda ordet på dem själv. Daniela säger att hon inte tycker om ordet fattig på grund av att det

skulle ha nån betydelse av att är man på något vis sämre eller kanske... jo... Jag är kanske lite så där sträng mot mig själv också men på nå vis att, inte vet jag sämre, men jaa... jag vet inte, liksom... det kan ju hända, det kan ju hända åt ganska många människor, det är inte på det sättet att, men nån sån där att då har man inte klarat sig tillräckligt bra. Eller sen rädd för att andra, inte upplever jag nu direkt att jag är sämre men rädd för att andra liksom, jag har svårt att orka ibland så jag är bara liksom rädd att andra liksom sen tycker att man är sämre för att, om man inte har, eller kan...

Bristen av pengar syns även i vardagliga prioriteringar och bortprioriteringar som har följder för hälsan. Brita berättar att i hennes familj har de delat upp hälsoskötande eftersom de inte har råd att värna om allas hälsa. Dels är Brita den enda i familjen som har personförsäkring, detta för att trygga mannen och sonen ifall något hände Brita. Och dels handlar det om hälsovård. På grund av Britas jobb som innebär interaktion med människor allokerar familjen pengar till Britas tandvård, medan sonens och mannens tänder blir oskötta. För sonen och mannen prioriteras deras mediciner, mediciner för

psykisk ohälsa respektive reumamedicin för mannen. Brita berättar dock att bristen av pengar även inneburit bortlämnade mediciner. Britas man har en långt gången reuma som vissa dagar innebär att han inte ens kan gå, men för att ha råd till mat avstod han medicinen.

Och det är viktigt att påpeka här ännu liksom det här till, det som är harmligt med det här att ha lite pengar, det som blir oskött – det är hälsan. Tänderna, det är något som både gubben och pojken skulle behöva ha skött men det är sånt som lämnar. // Vi skall säga, det blir liksom det här... Då när vi hade knepigare nu då, så lämnade gubben bort två medicinsprutor, han tog nå piller som motsvarar, han skall ha en spruta i veckan för reuma, han lämnade bort sprutorna, jag lämnade bort min medicin, och så har vi gröt och ärtsoppsdagar som vi kallar det och ja...

Att inte ha råd att sköta om hälsan beskriva Anna då hon berättar att både hon och dottern är allergiska för gluten, men på grund av den ekonomiska situationen kan de inte äta glutenfritt.

... och sen har vi ett dilemma här att jag och min dotter, så vi har lite så här problem med gluten. Och dom är ju dyrare dom också. Man kan ju inte ha, alltid går det inte, att jag kan inte alltid köpa glutenfritt för det är dyrare men jag försöker ha någonting som är glutenfritt.

I tillägg till mediciner som informanterna tvingas avstå ifrån beskriver informanterna hur fattigdom påverkar den psykiska hälsan genom konstant stress över den ekonomiska situationen.

... Nån gång är det ju jag då som är på dåligt humör när man har mindre pengar, nån gång är det nån annan (...) Jag blir mer stressad när det närmar sig slutet före nästa lön. Det kan bli liksom... och då försöker jag räkna och planera bättre. Det är liksom, det är nog när det är jag som håller i ekonomin, så där se vad har vi nu kvar och sådär och räknar och har mig, så jag är nog den som får paniken för det mesta.

C: Jo, jag sover 3-4 timmar om natten.

HS: Vad beror det på?

C: Säkert när man är fattig och har smärtor och allting så... börjar bli gråhårig i förtid tycker jag.

... jag går och grämer mig över min situation, som ibland ser ganska hopplös ut, så jag mår inte bra av det.

Denna koppling mellan fattigdom och hälsa beskriver Angelin och Salonen (2012, 22) som ”ohälsa hos en förälder eller ett barn kan orsaka inträde i fattigdom men omvänt kan fattigdom i sin tur orsaka ohälsa”. I tillägg till att fattigdom orsakar bortfall av mediciner samt ökad stress orsakar även ohälsa fattigdom. Britas mans allt svårare reuma innebär att han inte kan arbeta, hennes sons psykiska ohälsa likaså, Christians och Erikas arbetsolyckor ledde till sjukskrivning och Fridas mans trafikolycka samt hennes elöverkänslighet innebär att de inte heller kan arbeta. Britas man, Christian och Erika kämpar alla för att få sjukpensionera sig och Frida söker jobb som hon klarar av men tills dessa sker lever informanterna och deras familjer med bortfallen inkomst.

Sambandet mellan fattigdom och hälsa har konstaterats även i tidigare forskning. Redan under 1960-talet gjordes än idag aktuell forskning av kopplingen mellan fattigdom och hälsa (Kosa, Antonovsky & Zola 1969) som antydde att stressen som orsakas av fattigdomen påverkar hälsa, i ordets breda bemärkelse. Ohälsa i sig ökar risken för att bli arbetslös, marginaliserad och fattig (Angelin 2009, 39), medan fattigdom har följder över hela hälsospektret, från den fysiologiska hälsan till den psykologiska och sociala (Kosa & Robertson 1969, 36). Kinnunen (200) som undersökt denna koppling även hon inom diakonin lyfter fram liksom Christian och Brita samt Angelin och Salonen (2012) stress som länken mellan fattigdom och välmående. Den psykiska stressen som följer konstant brist på pengar försvagar motståndskraften och kan förändra kroppens funktion och utsätta individen för olika somatiska sjukdomar (Kinnunen 2009, 17). Enligt Kinnunen kommer detta i uttryck genom depression och utmattning, till vilket ofta hör oförmåga att sköta bland annat en hälsosam kosthållning, hushållet samt ekonomin. (ibid. 254). Detta upplever även Erika, som reflekterar,

Nå att sen när man får den där så kanske den där depressioner kanske lite skulle lätta om man skulle ha den där ekonomin lite bättre och inte bara sitta och fundera.

6.3 Fattigdom och barnen

Fattigdom är inte något som bara berör de fullvuxna, utan också barnen, framhäver informanterna. Christian berättar att barnen självklart vet om och känner av familjens brist på pengar och att det även för dem är tungt.

Jo, det är klart dom vet om att vi har det knapert. Ungar vill ju ha alla möjliga grejer och vi måste säga ei, nej, nej, nej, det finns inga pengar. Så att... Säkert tungt för dem också.

Enligt tidigare studier som undersökt barnfattigdom ur barns perspektiv har det visats att barn i fattiga familjer både känner av och oroar sig för familjens ekonomi (Harju & Thoröd 2011, 295). Bland informanternas beskrivningar av fattigdom i vardagen är det just denna aspekt som beskrivs som svårast, nämligen hur bristen av pengar påverkar barnen. Informanterna beskriver en fattigdomsupplevelse som skiljer sig mellan dem själva och deras barn – fattigdom för dem är en sak, men när det gäller barnen är det en annan. Informanterna vittnar om en ständig kamp och strävan att skydda barnen från fattigdomens påverkan och begränsningar, samtidigt som barnens möjligheter oundvikligen begränsas.

Och det är liksom, det är inte så farligt, och när jag liksom vet att det här är nu, tack vare det här med bostadsbidragen och pojkens skolprogram som han måste ha, så det är därför jag inte nu slapp att fara runt som jag ville. Så det är ok i den här åldern, men jag måste ju säga det att om det här hade rört pojken, att han har måste säg nej, han kan inte fara för att han inte har biljett eller inte har pengar – det är svårare. Det har varit det svåra när det har varit såna perioder att det har påverkat honom mera, att...

Brita beskriver en situation där hon inte kunde träffa sin väninna på grund av inte råd till bussbiljett och konstaterar att för henne var det inte så farligt men jämför sedan med sonen. Hon upplever att fattigdomen när den berör sonen är den *svåra biten*. Hon förklarar att när det berör henne kan hon hitta ett sammanhang och resonera för varför hon inte har möjlighet till det hon skulle vilja för tillfället men när det gäller sonen är det svårare. Här beskriver hon hur sonens möjligheter och behov prioriteras, även om det präglar familjens ekonomi resten av månaden. Likaså upplever Christian att han är en jägare som kämpar på, men för barnen är det svårare.

Jag hade velat ha allting, bil och allting, men jag klarar mig, jag är en envis jägare, det är bara att kämpa på. Men det är ju svårare för ungarna. Dom vill ha alla möjliga grejer, man försöker så gott det går.

Också Daniela beskriver att hon inte är orolig för hur hon stämplas på grund av fattigdomen eftersom hennes vänner och arbetskollegor vet om hennes situation, men oron för barnen är stor.

Nå mest stress har jag för barnens skull, skulle jag vara ensam så kan man ju sådär evig studerande, inte är det hela världen att äta makaroni och så äter man nåt bättre emellanåt när man får lön. Men att det där, när man har barn så är det ju nog...

Barnfattigdom tas det ställning till också i FN:s barnkonvention som konstaterar att det är ”barns rätt att inte behöva växa upp under så pass ekonomiskt begränsade förhållanden att det påtagligt begränsar deras möjligheter att utvecklas som alla andra barn” (Salonen 2013, 22). Trots detta är det just det som informanterna beskriver, nämligen begränsningar som påverkar barnen dagligen. Informanterna beskriver begränsningar som berör hobbyer och hälsa, kläder och boende, fritid och socialt umgänge men också en tryggad framtid och förutsättningar.

D: Ja han konstaterade att ja, en del människor har han hört, en del sätter ju allt, alla barnbidragen på kontona...

HS: Om man har möjlighet

D: Om man har möjlighet! Men då sade vi just så där, ”kiva, kiva, nå jo, niillä menee sitten, niillä on paremmat...” alltså dom har ju bättre möjligheter än våra barn då.

HS: Ni gör det bästa ni kan och, inte kan ni göra nåt mera.

D: Jo.

HS: Vissa har möjlighet att sätta allt det där

D: Att det blir ju orättvist, liksom att det är ju orättvist i världen nog.

Detta beskriver Isola et al. (2007, 16) som ”den fattigdom som barnfamiljer upplever speglas ofta långt in i framtiden genom att försvaga nästa generations förmågor och förutsättningar”. Informanterna poängterar dock att det är i jämförelsen med jämnåriga som barnens varseblivning om familjens ekonomiska situation och klasskillnader blir tydlig.

Men att så tänkte jag att nog måste han väl få det också, just sånt där, jag tänkte att usch ändå, att, jag tycker det är tråkigt att, att det liksom... Att något sorts, inte vet

jag om man skall kalla det klasskillnader (...), eller som bara uppkommer såhär som då barnen inte riktigt förstår varandras liksom situationer.

Frida och Daniela upplever en oro för hur barnen stämplas i skolan och lägger vikt vid kläderna.

Men att sen i skolvärlden, det tar jag stress för, att där är liksom, att om man... att det inte borde få märkas så mycket. Så jag måste se till att min pojke har just snygga farkkun och sådär. Jag liksom måste göra det, att han inte liksom hamnar liksom... Nå där är ju inte som tur med kläder alltid fast i pengar som tur, att det finns, man får ganska billigt också. Men på nåt vis, att han inte sticker ut för det. Som det redan hade kommit nåt samtal där liksom

Liksom Daniela beskriver Frida kampen att hitta snygga, gärna märkeskläder åt barnen för att de inte skall stå ut. De har inte möjlighet att köpa nya sådana men ibland råkar diakonin ha att ge som någon ha donerat. Harju och Thoröd (2011, 289) beskriver betydelsen av kläder som viktiga för identitetsbyggande genom deras symboliskt och socialt integrerande värde. Informanterna framhäver dock också vikten av ordentliga kläder, liksom Harju och Thoröd som understryker kläders praktiska funktioner. Erika förklarar att hon själv inte har möjlighet att satsa på hållbara skor åt sonen, med vilket hennes väninna hjälper.

E: Och så har jag ju en väninna som hjälper mig.

HS: Hur på sätt hjälper hon?

E: Hon köper kläder åt (sonen)

HS: Just det.

E: Att hon köper ordentliga skor och sånt så, det satsar hon på.

Barnfattigdom syns även i barnens ansvarstagande för familjens ekonomi. Daniela berättar att hennes son oroar sig för att pengarna skall räcka och Anna och Brita hur de ibland tvingas låna pengar av sina barn. Brita förklarar att detta ansvarstagande dels orsakas av strukturella orsaker, eftersom familjens bostadsbidrag dragits in på grund av att sonen fick rehabiliteringsstöd. Med rehabiliteringsstödet betalar han sedan hyra till föräldrarna för att ekonomin skall gå ihop, även om stödet egentligen är menat för helt andra ändamål.

Jo det tycker jag, när man går in på det här samhället jo, att om man råkar bo vuxen barn och föräldrar i samma, att det skall räknas ihop, det tycker jag är fel, för det gör det ju nu. Jag tänkte, jag sade, jag tog nog ihop i det här beslutet från, det här senaste bostadsbidraget att skall jag ta med när dom räknar oss alla i en kladd. Alltså det är allas då, att nu räknar dom att pojkens studiestöd och, som nu då är mindre, men normalt studiestöd och min lön och vad gubben troligen skall få räknar dom ihop. Så dom räknar med att pengarna är i en pott och delas. Så är det ju vi lever, men jag tycker inte det är riktigt rätt heller. För nu då, pojken kan, nå vi lånar åt varann, eller liksom sådär han köper något och jag köper åt honom och så, vad vi får det att gå jämnt ut. Men just såhär att han skall fråga av mig nu att jag skulle låna pengar av honom nu då så sade han att kan han få behålla dom på sitt konto för det är något han skulle vilja köpa.

7 Upplevelser av fattigdom inom välfärdskontexten

I detta kapitel analyseras informanternas upplevelser av fattigdom inom välfärdskontexten genom begreppen diversion och fallande genom systemet. Strävan efter och viljan att klara sig själv är en lång process som äger rum innan man tar steget att be om hjälp. Enligt Angelin (2009, 144) beror denna strävan att klara sig själv på en vilja att ”värna om sin personliga integritet” eftersom socialbidragssökande för många innebär ”utsatthet för kontrollerande och disciplinerade praktiker” (ibid.).

... jag vill nog att vi skall klara oss själv så långt det bara går och jag tänkte att när vi fick hjälp så nu ringer vi, jag ingenstans utan nu klarar vi det här själv. // ... tänkte jag att jag borde ha sparat av sommarsemestern så vi skulle ha fått det här till gå ihop. Så jag, på det sättet, jag är inte den som vill egentligen, jag vill nog klara mig själv.

Utöver den gemensamma kontakten till diakonin och diakonissan Saga har informanterna också gemensamt det faktum att de alla mottar någon form av ekonomisk hjälp av den offentliga sektorn. För de flesta diakoniklienter är de former av försörjning som kommer i sista hand, det vill säga allmänt bostadsbidrag, arbetsmarknadsstöd eller

grundläggande utkomststödet (Juntunen 2006, 173) men kortfallanden i välfärdssamhällets socialtrygghet har lett till att informanterna sökt sig till diakonin.

7.1 Begränsad livsvärld

Gemensamt för alla informanter var en begränsad möjlighet att få hjälp av närstående. Enligt Saari (2015, 202) är det viktigaste inofficiella stödet den från maken eller maken, men för alla informanter förutom Christian är detta stöd omöjligt. Informanterna är antingen ensamstående eller så är maken sjukskriven, varför den inte kan trygga familjens ekonomiska situation. Trots att informanterna är de enskilda individerna är det hela familjen som lever i fattigdom. De beskriver även vänner och familj som lever i brist på pengar samt en fattigdom som gått i arv till en vänskapskrets som är antingen obefintlig eller består av andra med knappa ekonomiska resurser. Livsberättelserna består av brutna föräldrarelationer, bortgångna föräldrar, föräldrar med beroendeproblem samt föräldrar som själva lever i fattigdom. Informanternas situationer ser ut som Anna beskriver,

Hur skall jag säga det, som vi pratade om det här sociala nätverket, i och med att jag inte har ett sånt där, liksom mamma eller syster eller nån som kan breda på plånboken, att vet du, när det strular till så "var så god".

Enligt Brita har tampande med fattigdom i vuxenlivet hjälpts av det faktum att hon vuxit upp i en låginkomsttagarfamilj, trots att detta betyder att föräldrarna inte kunna ekonomiskt hjälpa henne.

... det måste jag ju säga förstås att, (...) jag är uppvuxen i en låginkomsttagarfamilj med fyra bröder, vi hade aldrig heller pengar som liten, det var begagnade kläder, begagnade saker då redan så jag var som inkörd på det. Att det var inte nåt svårt på det sättet för egen del.

Erika var den enda av informanterna som beskrev en närståenderelation där hon och sonen får ekonomisk hjälp utan att bli i skuld. Hon berättar om en bekant, Erikas reservmamma, som hjälper främst i inköp åt sonen.

Och så har jag ju en väninna som hjälper mig.

HS: Hur på sätt hjälper hon?

E: Hon köper kläder åt (sonen)

HS: Just det.

E: Att hon köper ordentliga skor och sånt så, det satsar hon på.(...) Hon är ensam på det viset också, hon har ju ingen familj och ingenting, så hon är på det viset ensam så... Jag har väl tagit henne som vara-äiti då. (...) Hon faktiskt, hon hjälper till oss, just med (sonen) såndäna köp, kläder och sånt.

För resten av informanterna som har bekanta som kan hjälpa ekonomiskt innebär detta dock inte en lösning eller avlastning, snarare en förskjutning av problemet. Hjälpen är inte heller bestående utan kortvarig lösning i krissituationer. Brita och Anna berättar att deras föräldrar inte har möjlighet att hjälpa dem, men av syskon eller de fullvuxna barnen kan de i nödsituationer låna. Lånen är dock en korttidslösning, eftersom de är noggranna med att betala tillbaka skulden.

En gång gick det på det viset faktiskt, så då hjälpte min ena syster mig så där akut med den, men jag betalade genast henne tillbaka.

Brita berättar att bristen av pengar lett till att hon hamnat låna pengar av bekanta och även sonen, men konstaterar att detta i sig inte löser något eftersom skulderna oavsett förr eller senare skall betalas.

Så en väninna har jag nu, har jag tidigare lånat matpengar av, så att...(...) måste jag låna härifrån och därifrån för att klara oss. Ibland kom det såna situationer.

För dem utan ett nätverk att låna av har det betytt snabbblånstagande. Både Daniela och Erika berättar att de tagit tvingats ta snabbblån, som försatt dem i allt svårare situation på grund av de höga räntorna.

... efter mammas död så lagade jag mig i pisset för hennes begravning var ju inte nå gratis. Och det där jag hamnade ju betala när jag är enda barnet, så det där... Och sen, vet du alla mediciner, vet du när man har tagit allt på kredit, gjort såndäna dumma val, tagit sådär pikaluotto, sen lever man i ett sånt här ekorrhjul.

De tillägger båda att just dessa skulder gör att de upplever sig fattiga.

(...) jag vill bara inte vara på minus. Att det är ju vad man... inte skulle jag, tror jag, uppleva mig alls som fattig om jag skulle ha, säg, råd till det vi brukar ha och sen

kanske något lite extra. Så inte tror jag att jag skulle uppleva mig fattig då. Att det är det där att vara på minus så då liksom, då känner man av det.

7.2 Avslagna ansökningar

Informanterna berättar om såväl kränkande bemötande som nekande beslut som gjort att tröskeln att söka hjälp höjts så mycket att de inte gör det. De talar även om hur det byråkratiska utgör ett hinder för sökande. Anna berättar om hösten 2017 då hon ansökte om hjälp från den kommunala sidan.

Att jag provade få via socialen hjälp, bland annat förra hösten hade jag det lite kämpigt och det där, då fick jag som svar på socialen att dom kan inte hjälpa, att jag måste sälja min bil. Att det var liksom hennes prioritering, att jag måste utgå från att sälja min bil och...

Situationen och det nekande svaret upplevdes av Anna som kränkande och som berövande av ett värdigt liv. Hon berättar att upplevelsen var så betydande att hon inte sökt hjälp därifrån igen.

... jag måste säga att det satte mig en ganska stor tröskel och liksom på något sätt kränkte mig som människa. Jag var jätteledsen då när jag fick det beskedet, faktiskt. Och nedstämd för att jag upplever att jag har inte utnyttjat socialen (...) (Bilen) skulle jag inte få ha, att det är liksom... det är obegripligt att man kan sätta en i en sån situation att man inte har rätt till ett någorlunda värdigt liv.

Annas upplevelse av den offentliga hjälpens bemötande beskriver en allmän uppfattning bland informanterna, nämligen offentliga sektorns hjälp som de blivit avvisade då de inte godkände de krav som ställts på dem för att bli beviljade hjälpen. För Anna ställdes kravet att sälja bilen medan Britas man och Daniela skulle sluta studera och Erika skulle flytta till en mindre lägenhet. Då informanterna inte uppfyllde kraven och gjorde som krävdes fick de inte formell hjälp, varifrån behovet av diakonins hjälp uppstod. Informanternas upplevelser beskriver konversion, en aktiv form av diversion, nämligen försök att ändra på den hjälpsökandes beteende och tankar (Hänninen & Karjalainen 2007, 169), vilket för informanterna ledde till att de inte blev hjälpa i och med att de inte ändrade sitt beteende.

Informanterna berättar om en formell hjälp som ytterligare höjt tröskeln att söka hjälp genom den krångliga byråkratin och processerna. Daniela har tidigare sökt om utkomststöd men på grund av det förnedrande nekande svaret och krångliga byråkratin berättar att hon inte orkat söka ytterligare gånger om ekonomisk hjälp till exempelvis barnens hobbyer av kommunen, hon säger

Jag har faktiskt inte orkat, och där borde jag kanske orka göra det men att...

Informanterna berättar om upplevelser av en formell hjälp vars processer blivit krångligare efter att det grundläggande utkomststödet flyttat till Folkpensionsanstalten. Daniela berättar om hennes erfarenhet av att söka om ekonomisk hjälp till sonens hobby,

Man måste först ansöka om utkomststöd och sen när man väl har fått (...) avslaget därifrån så kan man försöka väl från staden, men, kanske får man. Och då är det sen redan kanske lite sent, man har ändå måste betala räkningen redan, (...) jag tycker det är lite sådär... tyhjän kanssa

Men sen bara, jag vet att det går, att det, jag vet att, alltså vi har sökt en gång utkomststöd och då fick vi avslag och så har jag kollat den där proceduren att det går till på det sättet så har jag sen inte idats. Om man skulle kunna söka direkt pengarna från staden så skulle jag kunna tänka mig göra det.

Dessa nekande beslut och komplicerad byråkrati har gjort att hjälpsökningsprocesserna blivit utdragna. Informanterna berättar om nekade beslut som dragit ut på processen att få det stöd de behöver.

C: Jojo, Kela tyckte att jag skulle gå och jobba fast dom har alla mina läkarutlåtanden flera år tillbaka. "Det är inget fel på mig, gå och jobba du," säger Kela.

HS: Medan läkarna säger att du inte är i arbetsfört skick?

C: Mmm. Läkarna vill passa mig på pension. (...) Kela har sina egna läkare och dom gör som dom vill.(...) nå dom tycket vad dom tycker men jag har ju flera år slagits med den här foten, så. 2012 körde jag buss i (kommunen). Då var det tre-fyra läkare som sade att min kropp inte håller, borde skickas på pension men Kela hade annan åsikt. (...)

HS: Och då sade du att då började också läkare säga att du inte är, du kan inte jobba och då började också på nåt sätt det här grälet med Kela. Började du då ren söka om sjukpension?

C: Vi försökte men det gick åt skogen, liksom. Så det var bara att börja försöka jobba igen.

Christian berättar att trots flera läkares utlåtanden gav Folkpensionsanstalten avslag på sjukpensionsansökan. Han försökte därefter återvända till arbetslivet men kroppen klarade inte av det. Han ansökte således igen om sjukpension, men vid tidpunkten av intervjun hade han ännu inte fått ett svar. Processen blev således utdragen, utan att behovet av sjukpensionen minskat. Liksom för Christian var kampen om sjukpensionering central bland informanterna. I tillägg till Christian hade Erika och Britas man en längre tid kämpat om att bli beviljade sjukpension, men blivit bemötta av nekande svar, krav på fler medicinförsök, mer läkarutlåtande, mer omskolning och mer försök till rehabilitering. Brita berättar att Folkpensionsanstalten krävt att hennes man provar alla möjliga mediciner för hans sjukdom innan de bedömer sjukpensionsbehovet. För en fattig blir därmed sjukpensionsansökande omöjligt, i och med kostnaderna.

... det är vissa procedurer som måste gå igenom före man kan börja. Och ett villkor dom hade från (polikliniken) var att han skall ta en medicin som kostar, en spruta i mån som kostar lika mycket som nästan min nettolön. Närmare 1500, var det 1300, jag minns inte exakt, dom har två olika varianter, en spruta i mån var ena, två sprutor i mån var andra men priset var ungefär där också en månadslön. (...) han hade sagt åt läkaren, en manlig läkare, att vi har inte pengar. Sen kommer det ett brev hem där det står på finska men såhär översatt, patienten säger sig inte ha råd med – säger sig inte ha råd, men liksom sådär att man förstår. Och så hade han lagt med en lapp till socialsköterskan på (polikliniken). Min man skrev ett brev till (polikliniken), satt alla våra pengar, att han kan inte ta och inte sköta sin hälsa om inte han får något socialbidrag (...) men dom svarade inte ens, hon svarade inte ens (...) Så det är samhället. (...) att dom inte tror att det kan vara möjligt att man inte har råd med en över 1500 euros spruta på en gång så där bara.

Önskan om stabiliserad och tryggad inkomst genom sjukpensionering bemöttes familjen av strukturella krav som satt hinder, då familjen hade inte råd att betala för de mediciner som behövdes för att slutligen möjliggöra sjukpensionssökande. Dessa strukturer,

specifika villkor, innebar således enligt Britas upplevelser att bristen på pengar behåller dem i fattigdom.

7.3 Att falla genom systemet och landa hos diakonin

Informanternas upplevelser av fattigdom beskriver ett fallande genom systemet och landande hos diakonin. Detta genom såväl avslagna ansökningar som strukturella orsaker, vilket sedan lett till att de vänt sig till diakonin. Samhällets roll och ansvar inom fattigdom lyfter Isola et al. (2007, 16) fram, ”Den nutida samhälleliga attitydatmosfären matar allt mer tendensen att göra individen skyldig för sitt tillstånd. Samtidigt glöms allt för lätt den möjliga roll som statens utövade politik har i som uppfödare av fattigdom, marginalisering och ojämlikhet”. Informanternas berättelser beskriver hur strukturella omständigheter gör att de inte får tillräcklig hjälp av den offentliga sektorn som således matar fattigdomen. Brita och Daniela berättar om hur att vara studerande gör att man inte är berättigad utkomststöd, alltså att det faktum att de studerar skulle innebära att familjen behöver mindre hjälp.

Då var jag (till socialen), gubben svårt sjuk 2004. Och han försökte få jobb det året och det är ju det att när man är studerande har man inte rätt till utkomststöd för då skall man ta studielån och leva på det eller jobba, det är som en regel. Så men då i och med att han sökte jobb så då tänkte att jag kunde gå till socialen för våra pengar kommer ändå inte upp till det som man skall ha som tre person. Men, jag hade alla uträkningar och det var just den där flickan då som sade, unga kvinnan, att hur känns det nu? Och jag visste att jag hade rätt, att vi borde ha fått åtminstone till mediciner, alltså där på gränsen men jag fick ju ingenting då. Men så fortsatt han studera och i och med det så har, också det har ju gjort att vi inte har sökt eftersom en studerande inte skall få utkomststöd i regel.

... i och med att vi studerar så vi får inte så mycket stöd, vi studerar alltså också båda och det där, jag har för lite inkomster för att, sånhäna stadigvarande inkomster för att få sån här sosiaalinen luotto från stadens sida. Så jag tycker det är helt snedvridet att man kan ha för lite inkomster för att få liksom ekonomisk hjälp från staden, det är liksom därför man skall få hjälp.

Om strukturella orsaker som försämrat familjens ekonomiska situation nämner Brita sonen rehabiliteringsstöd som minskat bostadsbidraget.

Och bostadsbidraget har ändrat att, har (sonen) fått som i något – han gick en tre årig yrkesutbildning i specialyrkesskola, då fick han kuntoutustuki, vilket då gjorde att bostadsbidraget föll bort. Så då betalade han hyra åt mig, en tredje del, sin hyra till mitt konto. Så man kan se liksom sådär att går något upp, något peng så går hyresbidraget bort eller ner. Så det blir ändå ungefär samma pengarna. Nu vet vi inte hur det blir här framöver då, att vad blir det sist och slutligen eftersom gubben har bara fått något på 200 här nu först, att vad blir det i praktiken, pengarna efter det här.

Sonen får således ekonomiskt stöd för att rehabilitera sig och komma in i arbetslivet, men på grund av att familjen bor på samma adress dras sedan Britas bostadsbidrag in, vilket leder till att sonen stått för den förlorade hyresstödet, alltså har rehabiliteringsstödet inte alls gått till sitt ändamål. Familjen har fått ekonomisk hjälp på grund av fattigdomen, men sedan tas det bort på grund av ett annat stöd och dras de tillbaka till en ekonomisk situation som är ohållbar.

Kampen om sjukpensionering är en av orsakerna till långvarigt fallande genom systemet (Määttä 2010, 27), vilket även informanterna berättar om. Brita berättar om hennes mans kamp om att få bli sjukpensionerad, om att processerna för sjukpensionering bland annat innebär test av möjliga mediciner, vilket är en omöjlighet för en familj som lever i fattigdom. Liksom Brita vittnar Christian om en långvarig kamp för sjukpensionering. Det faktum att Folkpensionsanstalten inte godkänner läkarutlåtanden gjorda av utomstående läkare leder till långvarigt fallande genom systemet och försätter individerna i de mest utsatta positioner (Määttä 2010, 27)

C: Nån slags pension, vi börjar med det så vi får se nu. Men dom har ju inte bråttom, dom har tre månader att gå igenom sina grejs och det är bara vänta, vänta, vänta, vänta.(...) Dom tre månaderna, så augusti-september-oktober, nu i månaden skall det komma men kanske min otur kommer det nästa månad. Med min otur så blir det avslag.

HS: Finns det en orsak för varför det skulle kunna bli avslag?

C: Nä men jag är van vid det.

HS: Okej, har du fått flera avslag?

C: Jojo, Kela tyckte att jag skulle gå och jobba fast dom har alla mina läkarutlåtanden flera år tillbaka. ”Det är inget fel på mig, gå och jobba du,” säger

Kela.

HS: Medan läkarna säger att du inte är i arbetsfört skick?

C: Mmm. Läkarna vill passa mig på pension. (...) Kela har sina egna läkare och dom gör som dom vill. (...) Kelas läkare... nå dom tycket vad dom tycker men jag har ju flera år slagits med den här foten, så. 2012 körde jag buss i (kommunen). Då var det tre-fyra läkare som sade att min kropp inte håller, borde skickas på pension men Kela hade annan åsikt.

Även Erika vittnar om hur kampen om sjukpensionering försämrat familjens ekonomi. Som arbetslös, i motsats till att vara sjukpensionerad, får Erika inte lyfta banklån, vilket tvingat henne ta snabblån som lett till stora skulder som behållit henne i fattigdom. Därtill berättar Erika om Folkpensionsanstalten oförståelse för familjens helhetssituation, vilket lett till att hon inte beviljas utkomststöd, vilket i sin tur lett till att hon själv måste stå för medicinkostnader. Erika förklarar att på grund av hennes sons autism, med ingående aggressionsutbrott, behöver han ett eget och skilt rum, dit Erika kan stänga in honom för att han inte skall gå på Erika. Men detta har Folkpensionsanstalten inte godkänt som godtagbar särskild grund till större lägenheter, berättar Erika, som funderar att det är väl därför hon får hjälp av diakonin, för att hon inte får tillräcklig hjälp från offentliga sektorn.

Nä, (mediciner) hör till toimeentulotuki och när man får det där toimeentulotuki, den där, medicinjuttun och det och jag får ju inte från toimeentulotuki för när jag har för stor bostad och sen också fast man skulle få den där... Alltså jag har, de räknar med att jag har för dyr hyra, de räknar ju att med, Kela räknar ju med för två personer en tvårummare för 750 och jag har 950. Så jag har själv... så jag får ju ingen toimeentulotuki alls. Så jag hamnar ju själv betala alla mediciner.

I motsats till de andra informanterna talar Frida i positiv anda om den formella hjälpen. Hon upplever att hon fått bra bemötande och hjälp, men även hon berättar om strukturer som gör att familjen faller genom systemet och familjens ekonomi ofungerande. En omöjlighet att få hjälp och stöd av socialskyddssystemet uppstår bland annat i en beroendesituation till makens inkomst (Määttä 2010, 28), en situation i vilken Frida lever. Fridas man som på grund av sjukdom är arbetsoförmögen får sjukdagpenning. På grund av sjukdagpenningens storlek är Frida inte berättigad utkomststöd, eftersom makens inkomster påverkar Fridas rätt till socialskydd. Familjens situation är dock den,

att Frida och hennes man bor skilt och maken, på grund av hans sjukdom, förmår inte förstå behovet av att hjälpa Frida och barnen ekonomiskt. Verkligheten för Frida och barnen är således att mannen behåller i sitt förfogande de pengar han beviljas av socialskyddssystemet och Frida står utan. Enligt Määttä och Laine (2012, 83) har Frida hamnat i en beroendeställning till följd av försörjningsskyldigheten som bygger på förhållandestatus, vilket försvagar socialskyddet för kvinnan i behov av hjälp.

8 Upplevelser av fattigdom inom diakonin

I detta kapitel analyseras informanternas upplevelser av fattigdom inom diakonin. Den tredje forskningsfrågan handlar om de långvariga diakoniklienternas upplevelser av diakonins ekonomiska hjälp och dess betydelse för vardagen, vilket analyseras i detta kapitel.

8.1 Diakonin som enda hjälpare

Den tredje forskningsfrågan handlar om fattigdom inom diakonin och de långvariga klienternas upplevelser av diakonins stöd. I informanternas intervjuer blev det tydligt att diakonin, diakonins ekonomiska hjälp och diakonissan har en stor betydelse för de långvariga klienterna.

Att hon det där (Saga) är nog faktiskt den enda som har hjälpt oss. Det tackar jag nog Gud för att jag har hittat henne.

Så säger Erika om diakonins hjälp och roll i hennes liv, vilket är en genomgående upplevelse i intervjuerna, nämligen upplevelsen av diakonins ekonomiska hjälp som ett stöd och en räddning. Anna beskriver diakonins hjälp som ett trygghetsnät som ger henne ett hopp att de alltid kommer klara sig på något sätt, och säger även att

Jo, jag får nog jobba på för att få allt att gå ihop. Och sen måste jag säga att skulle jag inte ha fått diakonins stöd här så skulle jag inte ha klarat mig.

Informanterna vittnar om diakonin som den räddande instansen som ställt upp när den offentliga sektorn avvisat dem. Anna beskriver en situation då hon behövde hjälp till hyran och vände sig till den offentliga sektorn varifrån hon blev nekad hjälp, varpå hon kontaktade Saga som beviljade ekonomisk hjälp till hyran.

Att de har varit dom som vi har liksom... Och förra hösten så hjälpte nog församlingen mig med en hyra när inte dom från socialen hjälpte till.

Christian håller med och säger att diakonins stöd hjälper mycket, vissa perioder får Christians familj hjälp av diakonin på en veckobasis.

Sen känner jag det som en trygghet, som sagt, att jag kan skriva till diakonin. (Anna)

Den formella sektorns långsamma reaktionsförmåga är en brist i samhällets socialtrygghet som får utsatta att vända sig till diakonin (Juntunen 2006, 172–174). Detta belyser informanterna då de berättar om situationer då diakonin reagerat snabbt på nöden. Informanterna berättar om dagar då maten och pengarna varit slut och diakonin kunnat genast bekosta matinköp. Informanterna berättar även om större kriser i livet som diakonin kunnat svara på. Några år sedan tvingades Frida med familj plötsligt och på kort varsel flytta ut ur deras lägenhet på grund av svår mögelskada. Mögelskadan hade även satt sig i möblerna, vilket tvingade familjen att lämna allt efter sig. Frida sökte kompletterande utkomststöd av kommunen hon bodde i, men på grund av den långsamma reaktionsförmågan vände hon sig till diakonin. Diakonin reagerade snabbt och tryggade genast basvaror till nya lägenheten.

8.2 Den mångfacetterade hjälpen

Diakonins ekonomiska hjälp som har stor betydelse och roll i de långvariga diakoniklienternas liv har många dimensioner och kan se ut på flera olika sätt. Diakonin hjälper enligt informanterna med räkningar som de inte själva kan betala, exempelvis elräkningar och telefonräkningar, med matinköp och hyror. Diakonin hjälper även med att förse familjer med möbler eller kläder som Saga på något vis fått in till diakonin berättar Brita,

Ja, jag vet inte, det är på det viset att när diakonissan ringer, "behöver ni soffa, behöver ni matbord, behöver ni det?" "Jo, kom bara!" Så vår möbleman är lite (...). Men vi uppgraderar möblerna allt efter dom skänker oss något och nu råkar vi, nu har vi som vi har fått via församlingen.

Räkning som behöver betalas. Dom köpte värmepump till oss, kyrkan, via någon förening. Kyrkan betalade min utbildning, jag är lastbilschaufför, via en förening.

Diakonin har finansierat Christians yrkesutbildning samt möjliggjort Britas sons deltagande på mentalvårdsläger. Diakonin ger ut större belopp som jul- och sommarpengar som tryggar familjernas jul och sommar. Erika berättar att hon redan fått hjälp av diakonin med att betala bort några krediter. För Brita har diakonins ekonomiska hjälp inneburit att hon kunnat bryta lån- och skuldspiralen hon varit i. Med diakonins ekonomiska hjälp har Brita inte tvingats låna pengar av bekanta,

Så en väninna har jag nu, har jag tidigare lånat matpengar av, så att... Men det har jag inte då behövt göra på åratals men tidigare måste jag låna härifrån och därifrån för att klara oss. Ibland kom det såna situationer. Men det har jag inte behövt göra dom här sista åren tack vare diakonin

Även Daniela berättar att diakonin hjälp henne betala bort skulder, vilket hållit familjen flytande.

Vi är inte i någon utmätning eller utmärkning, vi har inte ännu någon utmärkning, vi har på något vis hållit oss flytande, också vilket är tack på diakonins hjälp.

Liksom Juntunen (2006) poängterar, framhäver informanternas att vikten i diakonins ekonomiska hjälp inte enbart bygger på den pengamässiga utan även samtal och det sociala. Utöver den konkreta ekonomiska hjälpen som de långvariga klienterna fått av diakonin berättar informanterna att också diakoniarbetarens tid, bemötande och samtal är betydelsefullt och stöttande, ”inte är det alltid det där pengar som är viktigaste” säger Erika.

(...) att det känns nog som en jättestor liksom hjälp. Och jag vet inte, jag har ju nångång också suttit, alltså åkt dit och prata. Och det är ju inte alltid det där med pengar, ibland bara liksom få prata ut om ens situation och liksom ha någon som lyssnar. (Anna)

Informanterna upplever att även det andliga i diakonins arbete hjälper dem. Enligt Anna handlar det inte alltid om pengar när hon tar kontakt med Saga, utan ibland ber hon Saga lyfta fram henne i en bön, medan Daniela känner en lättnad efter att hon talat med Saga.

Det handlar ju inte bara om pengar (...) men mycket just tolerant och att ta (...) människor som en helhet i beaktande och människovärde och sådär, att alla människor har något värde (...), bemöter en liksom på ett stödande sätt. Nå man känner sig inte så ensam. För i Kela så pratar man ju inte med nån för det mesta nån gång gav hon en kram (...), det är ändå liksom ett stöd. (Anna)

det liksom att dom sitter där och på sitt sätt uppmuntrar en, vad dom sen gör liksom, ger sin tid liksom sådär och fastän man kan då få säga i princip då, vad jag har förstått, man får säga vad som helst och det kan vara jobbiga saker och sådär. (Daniela)

Oförmåga att se klienternas helhetssituation leder till långvarigt fallande genom det formella socialskyddssystemet (Määttä 2010, 31) men är en styrka inom diakonin (Välimaa 2008, 82). Brita upplever att diakonin bättre ser helheten än andra instanser.

Och där tycker jag då diakonin ser lite bättre på den här helheten som dom här olika instanserna ser inte helheten. Och inte människan och inte människans försök. För en gång då så fick min man på någon instans då "nä men sluta skolan då" när han försökte få pengar säkert, "ta slut skolan så får du arbetslöshetsbidrag". Jag tyckte att det var kortsiktigt, att...

I tillägg till att informanterna upplever att de alltid kan ringa till och vända sig till diakonissa vid något slags behov är också diakonissan den som tar kontakt för att fråga hur klienten mår samt ifall de behöver något.

8.3 Tolerans, tillit och kontanter

Att bemötande, att bli hjälp och att bli sedd är det viktigaste i mötet med diakoniarbetaren (Kettunen 2001, 156, 162) upplever informanterna. I skillnad till den offentliga sektorns kontrollmekanismer och villkor som skall uppfyllas för att bli beviljad hjälp beskriver informanterna en tillit som Saga inger. Offentliga sektorns krav på bevis handlar enligt Satka (1995, 22) om att måste bevisa sin värdighet och förtjänst av hjälpen, eller eligibility, något som enligt informanterna upplever att inte finns inom diakonin. Detta i sin tur bidrar till känslan av tillit av Saga, vilket upplevs som lättande. Brita berättar om första gången hon vände sig till diakonin och hade tagit med alla papper för att till Saga bevisa hennes behov av hjälp, som hon gjort då hon vänt sig till

socialen, till skillnad att hon inte för Saga behövde bevisa behovet av hjälp. Daniela upplever även en tolerans och tillit av Saga, som för den fattiga som tampas med skamkänslor är betydelsefullt.

D ... tycker jag att den här inställningen är så jättetolerant, så det hjälper mycket. Så det att jag är nu inte en, att det hjälper liksom med dom där skamkänslorna.

HS: Vad betyder det där tolerant?

D: Ööh, nå, jag förväntade mig kanske lite att hon vill veta noggrannare att till exempel använder jag pengarna till nån gång att gå på kaffe just eller liksom, hur skall jag säga... Hon sade åt mig att jag får använda dom till vad jag vill, liksom, sade hon ett par gånger och klart att jag betalar räkningar liksom för det mesta, mest av allting men att, på nå vis... Liksom att hon har det här att ge och det är mitt och göra sen liksom.

HS: En sån där tillit till dig?

D: En tillit, jo, kanske. Och inte det där att jag måste vara i underläge...

HS: ... har du nu gjort rätt beslut, är du värd den här hjälpen?

D: Ja, att jag behöver inte bli bedömd eller arvioitu, så där... Att det var, ungefär så länge som dom har pengar och man behöver dom så kan man få dom

Hon jämför Sagas bemötande med just den offentliga sidan och säger att Saga får henne att känna sig mindre ensam, medan bristen på människokontakt råder på exmepelvis Folkpensionsanstalten. Ibland har Saga gett henne en kram, vilket hon upplevt som stödjande. Frida har upplevt denna samma tolerans av diakonin som Daniela beskriver vad gäller i synnerhet hennes elöverkänslighet. Inom den offentliga sektorn har hennes överkänslighet bemötts av skepticism, vilket försvårat hjälpsökande, men av Saga har hon bemötts av tillit och hjälpsamhet. Det faktum att Saga istället för betalningsförbindelser ger kontanter till informanterna upplever informanterna som jobbigt, men också lättande och minskade av skamkänslor.

... hon hämtade många gånger pengarna kontant fast jag tyckte det var lite jobbigt men, eller på nåt vis bakvänt, men hon sade att syns det på mitt konto så får jag inte något utkomststöd. Nå, sen när vi konstaterade att vi får inte dom ändå (skrattar) så då var det ju ingen skillnad. (...) hon är av den åsikten just att, på det sättet att vi kanske just föll lite igenom på det viset, hur skall jag säga, att vi var inte, vi fick inte

den där hjälpen, hur säger man det... alltså ekonomiska hjälpen från staten som man borde kanske få

Danielas beskrivning belyser diakonins lappande av den offentliga sektorns brister. Eftersom Daniela har blivit nekad utkomststöd trots behovet och fallit igenom systemet ser Saga det som viktigt att hjälpa henne. Att därtill få kontant istället för betalningsförbindelse minskar skammen.

Men att hon var ganska så här att, hur skall jag säga, hon gjorde det lätt för oss liksom, inte för att det var lätt ändå men... på nåt vis, jag var alltid så där att "åh, oj, hon bara hämtade dom där!" (...) Jo, nog är det ju skamligt att gå med (betalningsförbindelsen) till butiken, eller jag antar för dom flesta ändå att... då visar man ju att jag har inte, eller nå jo, att man inte har råd att betala själv

Istället för kontanter men för att ändå undvika skamkänslorna som betalningsförbindelser medför berättar informanterna att Saga ibland möter dem i butiken för att betala för inköpen.

... sen när vi har behövt hjälp där så har jag ringt till Saga. Vissa gånger kommer det pengar, vissa gånger går vi till affären.

Enligt Jokela (2011, 102) är detta ett sätt att minska diakoniarbetarens maktposition och kontroll. Med betalningsförbindelser kan diakoniarbetaren kontrollera vad klienten har rätt att köpa genom att noggrant beskriva vad den är beviljad till samt i efterhand granska att den använts till just det ändamålet. Därtill beskriver Jokela (ibid) kränkande och förödmjukande upplevelser av användningen av betalningsförbindelser. Detta spräcker enligt Jokela (ibid, 197) diakonins "kokonaisvaltaisen rinnalla kulkemisen kuva" i form av kränkning och bristen av autonomi. Genom att Saga beviljar klienterna pengar istället för betalningsförbindelser minskar således Sagas maktposition samt klienternas skamkänsla.

8.4 Oro för hållbarheten

Fattigdomsupplevelser inom diakonin handlar dock också om en osäkerhet, en oro gällande när diakonins hjälp tar slut. Den brist på ramar och lagar som diakonins ekonomiska hjälp har, som upplevs som en styrka och gör det möjligt att se helheten,

innebär dock också en brist på skyldighet att hjälpa. Bristen på skyldighet att hjälpa innebär att resurserna och pengarna som Saga har till förfogande inte är säkra. Detta framhävdes i upplevelser om osäkerhet och oro gällande när hjälpen kommer ta slut, hur länge de kommer att få hjälp och huruvida just de får hjälp till julen, huruvida det hittas en fond eller en stiftelse som kan bidra med hjälp som ges till just dem.

Och jag är alltid lite så där att hur länge kan det här hålla på, att liksom vi har ännu kvar av dom här räkningarna.

För hon sade direkt att hon också, att hon sade att det kommer kanske in före julen nånting, något mera från nå fonder men det visste hon inte ännu. Så det kan vara att dom inte kanske vet heller alltid tydligen då att hur, hurudana resurser dom har att använda.

Oron och osäkerheten tangerades också i form av vetskap om att den betydelsefulla hjälpen Saga ger inte kan generaliseras till alla diakonier. Detta lyfter informanterna fram genom att ha haft kontakt till olika diakonier. Erika berättar att hon och hennes son hört till olika församlingar men konstaterar att ”(Saga) är nog den som har hjälp mig allra mest” medan Frida berättar om tiden då de måste flytta till en annan kommun och vände sig där till diakonin, varifrån de inte fick hjälp varpå hon kontaktade Saga som genast hjälpte dem.

Informanterna berättar att de haft tur då de hamnat i just Sagas diakoni, eftersom specifikt Saga har så många trådar åt alla håll och ett så brett kontaktnät att den församlingen får in så mycket genom olika fonder och stiftelser. De spekulerar därtill kring diakonins resurser att hjälpa och hur den hjälp de fått at Saga inte nödvändigtvis skulle vara möjlig från alla församlingar. Daniela berättar om en diskussion med diakonissa där även Saga konstaterat att de resurser hon har att hjälpa med inte finns i alla församlingar,

När hon har sagt att vi kan vara tacksamma att vi har sänkhäna fonder, att alla församlingar kanske inte har men dom har fått in liksom för sänkhäna syften då.

I tillägg till oron upplevde informanterna dock att bristen på skyldighet att hjälpa också gjorde dem mer tacksamma för hjälpen. Den tacksamhet som informanterna upplever gentemot diakonin för dess hjälp är även kopplad till viljan att ge tillbaka, vilket ledde

till ökat socialt deltagande. ”Det är ju det att man skulle ju vilja ge tillbaks vet du, när man är så tacksam för det den hjälp som dom har gett åt mig” förklarar Anna, medan Brita reflekterar att diakonin inte är tvungen enligt lag att hjälpa men de gör det, vilket hon funderar att är grunden till hennes vilja att ge tillbaka.

... det har jag ju då att jag skulle vilja göra något för nån annan men då har jag tänkt på det viset att min man har varit per telefon själavårdande åt andra och hjälpt med att tala och gör det än och jag själv syr och just i församlingen så nu och då sålt eller gjort till lotterier. Så det är liksom min bit att ge igen. Alltså jag vill, jag har ju nog, det måste jag ju erkänna att jag har ju nog svårt till att hela tiden vara mottagande part. (...) Dom är inte tvungna att hjälpa men dom gör det, det är kanske där är skillnad på något sätt. Enligt någon lag är dom inte tvingade att hjälpa en men gör det så där, jag tror det är det...

Och sen har jag så gott o vara så jag ger ju med såna saker sen åt kyrkan som jag får... Jag gav ju hela mammas dödsbo åt kyrkan då. (...) Så jag försöker göra sånt istället emellanåt, jag försöker sen hjälpa såna som har det ännu värre än vad jag har.

9 Resultat och slutledning

Syftet med denna avhandling var att utifrån diakonins långvariga klienters erfarenheter och upplevelser belysa fattigdom ur ett vardagsperspektiv samt granska hur de kommit att bli just långvariga klienter inom diakonin och slutligen, betydelsen av diakonins ekonomiska stöd. För att svara på forskningsfrågorna *Vilka är konsekvenserna för vardagen av att inte ha pengar?*, *Hur banades vägen till diakonins stöd?* samt *Hur upplever informanterna diakonins ekonomiska hjälp och dess betydelse för att få vardagen att fungera?* intervjuades 6 långvariga diakoniklienter.

Konsekvenserna för vardagen av att inte ha pengar beskrevs av informanterna som allomfattande. Fattigdomsupplevelser genomsyrar vardagen på otaliga vis från matval och utebliven medicin till försämrad hälsa, från begränsade möjligheter för barnen till stress som även påverkar förhållande. De berättar om en fattigdom som begränsar deras

möjligheter till ett socialt liv samt sätter dem i en ojämnhad maktposition i relation till offentliga stödet. De vittnar om en fattigdom där största oron är hur den påverkar barnen och huruvida fattigdomen förs över till nästa generation. De berättar om fattigdomens begränsningar av egen integritet och valfrihet.

Fattigdom inom välfärdskontexten beskrivs därtill av informanterna som präglades av upplevelser av att falla genom systemet och diversion. Enligt Määttä (2012a, 4, 6) har fallande genom systemet och diversion blivit en integrerad del av socialskyddssystemets funktion, vilket flyttat ansvaret allt mer till den behövande själv, dess familj och instanser som erbjuder inofficiell hjälp. Detta framhäver de långvariga diakoniklienterna som orsak till att de blivit klienter hos diakonin, samt synliggör den diversion som sker då de behövande och deras problem förflyttas till andra instanser, nämligen diakonin (Hänninen & Karjalainen 2007, 170). Genom upplevelser av diversion och fallande genom systemet, att inte bli beviljad hjälp för att man äger bil eller för att mannen har en inkomst eller för att man inte fått rätt läkares utlåtande, beskriver informanterna som orsak till att de väntar sig till diakonin. De berättar om långa bedömningsprocesser, under vilken de behöver hjälp av diakonin. De berättar om en aktiveringspolitik som tvingar dem arbeta även om de är arbetsoförmögna. De berättar om den formella sektorns långsamma reaktionsförmåga samt oförmåga att se helheten. Diversion som följd av det fragmenterade socialskyddssystemet där enskilda myndigheter är blinda till helheten (Määttä 2012b, 154) är en av den formella sektorns brister som diakonin lappar.

Informanternas upplevelser av fallande genom systemet beskrivs även i form av byråkrati och invecklade processer. På grund av grundläggande utkomststödet flytt till Folkpensionsanstalten finns inte längre relationen till den offentliga hjälpen, vilket gör det svårare att be om hjälp och i vissa fall leder till att hjälp inte söks. De berättar att de inte längre har en "egen" socialarbetare som de kan vara i kontakt med, utan skickar in ansökningar till Folkpensionsanstalten och väntar på ett beslut. Vid ett avslag har de inte möjlighet att diskutera med beslutsfattaren i och med att processen sker genom blanketter. Detta beskriver Jokela (2011, 156) som själslig diversion, *henkinen poiskäännyttäminen*, nämligen bristen av möjlighet att diskutera om egna besvär med exempelvis socialarbetaren då den enda mänskliga kontakten blir till vaktmästaren då ansökningsblanketten lämnas in. Jokela poängterar att människans behov att tala om

svåra situationer kvarstår trots att kontakten till socialarbetaren inte finns. Möjlighet till diskussion finns dock hos diakonin, varför diakonin blir en förlängning till socialt arbete (ibid. 157). Eftersom ökat antalet myndighetskontakter förstärker diversionsprocessen (Määttä 2012b, 146, 153), har således flytten av grundläggande utkomststöd till Folkpensionsanstalten försvagat de utsattas position och förstärkt diversionsrisken.

Upplevelserna av fattigdom inom diakonin står i klart motsats till upplevelserna av välfärdskontexten. Av dessa sex informanternas berättelser blir det tydligt att diakonin, såväl Saga som diakonissa som den ekonomiska hjälp hon ger, är av avsevärd betydelse för dessa långvariga klienters vardag och liv. Informanterna upplever att de kan vända sig till diakonin och att de blir hjälpta, även då de blivit nekade ekonomisk hjälp från den offentliga sektorn, oftast vad gäller utkomststöd. Diakonin har således funnits där som ett tryggt nät som fångar dem då de faller och hjälper dem i nöd. Informanterna beskriver som bland det viktigaste Sagas bemötande. Sagas bemötande beskrivs som tolerant och tillitsgivande, klienterna behöver inte känna skam inför deras situation och därtill upplever de en tillit från Saga, bland annat genom att hon ger dem pengar istället för betalningsförbindelser och litar på deras förmåga att avgöra vad pengar skall gå till.

9.1 Fattigdom som följd av strukturer

Informanternas upplevelser av fattigdom inom välfärdskontexten beskriver ett fallande genom systemet. Detta som följd av strukturer, strukturer som gör det omöjligt för den enskilda myndigheten att se helheten, att reagera snabbt samt att bevilja hjälp ifall inte orimliga krav fylls. Isola et al. (2009, 16) fann att fattigdom kunde förebyggas på ett samhälleligt plan genom ”att trygga medborgare en rimlig minimiinkomst, erbjuda kvalitativa och avgiftsfria social- och hälsovårdstjänster, ta vara på avgiftsfria skolningsmöjligheter, minska hälsoskillnaderna mellan befolkningsgrupper samt erbjuda rimligprisade boendemöjligheter”. Detta är även resultat som uppkom från denna undersökning med långvariga diakoniklienter. Från informanternas erfarenheter och upplevelser av fattigdom och det formella stödet förtydligas de samhälleliga förändringar som behöver ske för att förebygga och minska fattigdomen i Finland. Informanterna belyser en för liten ekonomisk hjälp av offentliga sektorn både i form av för litet belopp på stödet samt nekat beslut på ansökningar; de upplever otillräckligt stöd vad gäller sjukdomars och ohälsas påverkan på ekonomiska situationen i form av både

nekad sjukpensionering samt utebliven hälsovård som tandvård samt bristen av egen socialvårdskontakt; de vittnar om en formell sektor som försöker begränsa deras skolningsmöjligheter genom att uppmuntrat dem till att sluta studera på grund av den ekonomiska situationen; de beskriver en cirkel av ohälsa och fattigdom där fattigdomen leder till större ohälsa och så berättar de om boendeförhållande som de önskar vore annorlunda men på grund av bostadsmarknaden har de inte möjlighet till annat. Utöver detta efterlyser informanterna förändringar i strukturer, i hur olika stödåtgärder påverkar andra och hur offentliga sektorn behandlar de behövande. Informanternas upplevelser talar om samhälleliga strukturer och välfärdens socialskyddssystem som istället för att inte botar fattigdom och skydda från sociala risker, matar både fattigdom och barnfattigdom.

9.2 Aktörskap och diakonin som maktmotstånd

Maktförhållandena i den offentliga sektorn och i diakonin är enligt informanternas upplevelser olika. Informanternas upplevelser av makt inom den offentliga sektorn handlar om inskränkt integritet och utsatthet för kontrollerande praktiker (Angelin 2009, 144). Informanterna beskriver de kraven som ställts på dem för att bli beviljade understöd, som att för Anna sälja bilen, Britas man och Daniela att sluta studera och Erika att flytta till mindre lägenhet. Informanternas beteende och reaktion till dessa kontrollerande praktiker beskriver dock motståndet de gjort mot maktutövandet. Angelin (ibid. 140) hänvisar till Foucaults teori om maktförhållande samt synen på motstånd, som säger att ”varje makt producerar det och att motstånd är möjligt”. Angelin refererar till R. Nilsson (2008 ibid.) som menar att det alltid finns utrymme för motstånd i maktrelationer samt Swärd och Starrin (2006 ibid.) som poängterar att ”klienter är inte helt maktlösa, de besitter även möjligheter till inflytande eller motstånd genom argumentation och förhandling”. Swärd och Starrin (2006, 249) menar att klienter i en ojäm maktrelation kan använda sig av olika taktiker som att motsätta sig förslag eller utebli. Anna och de övriga informanterna exemplifierar denna process, i att de motsatt sig kraven (att sälja bilen, sluta studera, flytta till mindre lägenhet). I den ojämna maktrelationen var de inte maktlösa, eftersom de kunde göra motstånd. Motståndet syns således i att de inte genomföra kraven som ställdes på dem från den offentliga sektorn för att bli beviljad hjälp, utan istället vände sig till diakonin. I tillägg

till teorin om fallande genom systemet och diversion som banande för vägen till diakonin finns även informanternas eget aktörskap och motståndsgörande.

Maktförhållandet mellan informant och diakoniarbetare upplever informanterna på annat sätt. Enligt Hasenfeld (1992 i Angelin 2009, 142) beror maktbalansen på ”hur beroende den ene parten är av de resurser som den andre har makt över”. Trots att informanterna beskriver ett beroende av diakonins ekonomiska hjälp, genom upplevelser att diakonin är den enda som hjälpt dem och som hållit dem flytande beskriver inte informanterna ett maktförhållande som det inom den offentliga sektorn. Informanterna beskriver snarare en instans och en professionell som alltid hjälper när de behöver hjälp, och även med mer än klienten förväntat sig. Det som informanterna dock upplever är en oro gällande när hjälpen tar slut, men inte i förhållande till diakonissan i maktposition utan till ett mer abstrakt hjälpnätverk, nämligen de fonder och stiftelser som donerar pengar till diakonin. Dock är det av betydelse att medvetandegöra det faktum att denna undersöknings informanter har tagit sig genom beviljningsprocessen i och med att de är just klienter, men hur dessa upplevelser hade sett ut för dem som blivit nekade diakonins hjälp undersöks inte i denna avhandling, om det finns såna. Jokela (2011, 198) poängterar att diakonins institutionella plats ger diakoniarbetarna möjlighet till ett bemötande som inte präglas av den kontroll som den offentliga sektorns hjälp berörs av, men att kontrollen även i diakoniarbetet är närvarande, dock i andra former.

I tillägg till informanternas motståndsgörande till maktutövande förmedlas deras aktörskap genom upplevelser av fattigdom inom välfärdsstaten. Deras aktörskap, en förmåga att påverka det som händer runt en (Payne 2005, 230), beskriver de genom deras fortsatta kamp i att bli sjukskriven, i valet att studera vidare trots myndighetens råd om att anmäla sig som arbetslös för att få utkomststöd samt kampen att betala bort sina skulder för att sedan ha det bättre. Detta aktörskap, informanternas handlingsförmåga, kan enligt Saari (2015, 185) vara en bidragande faktor till att informanterna, trots stress och försämrad hälsa som orsakade av fattigdomen, förmedlar en hoppfullhet. Genom att använda resurserna de har till förfogande beskriver informanterna hoppet om sannolik förändring i deras nära framtid som de själva jobbar emot och som de ser som en livsförbättrande omständighet.

9.3 Relationsbaserad praktik

Bra socialt arbete är respekt för människan och dennes självbestämmanderätt medan dåligt socialt arbete är en praxis som stämplar och objektifierar människan (Juhila 2009, 61). Grunden i socialarbete ligger således i att bemöta människor som subjekt där deras personliga val respekteras och deras egna grepp om livet förstärks (ibid. 47). Informanternas upplevelser av fattigdom i vardagen, inom välfärdsstaten och inom diakonin understryker dock att det finska välfärdssystemet inte gör bra socialt arbete, utan stämplar och objektifierar samt lämnar dem i nöd utan nödvändig hjälp. Informanternas upplevelser belyser ett nödrop efter förändringar i den formella sektorn och i socialskyddssystemets. Informanterna efterlyser av offentliga sektorn bättre helhetsperspektiv, mera direkt kontakt med myndighetspersonen och mer tolerant bemötande samt strukturella förändringar som inte försvårar hjälpsökande och omöjliggör hjälptillgängligheten. Dessa brister har lett till att informanterna fallit genom socialskyddssystemet och måste vända sig till diakonin för att få vardagen tryggad.

I en tid då välfärdsstaten genomgår flera och stora reformer för att göra socialskyddet hållbart och möta framtidens utmaningar och behov blir det viktigt att hålla i åtanke även klientperspektivet (Autti 2005, 13 i Roivainen 2008, 261). För att göra det kunde relationship-based practice, eller relationsbaserad praktik, tillämpas. Relationsbaserad praktik innebär att ”den rådande reduktionistiska trenden”, nämligen ”den reduktionistiska förståelsen av mänskligt beteende samt snävt uttänkta byråkratiska lösningarna till komplexa problem” utmanas (Ruch 2005, 111). Närmandesättet handlar om en förmåga att bemöta människors unika omständigheter och situationer, en förståelse om att människor inte är rationella varelser utan har såväl medvetna som undermedvetna känslor. Relationsbaserad praktik betonar vikten av individens sammanhang genom förståelsen för klienten, förståelsen för den professionella, förståelsen för det sociala samt förståelsen för organisation i vilken praktiken äger rum (Ruch 2005, 112). Detta innebär att med relationsbaserad praktik som närmandesätt kunde inte bara klientens helhet tas i beaktande, utan helheten i vilken klienten, arbetaren och arbetet finns och utförs. I tiden då samhällseliga och välfärdsstatliga reformer görs för att spara pengar har brukarens behov glömts, men genom tillämpning av relationsbaserad praktik kunde dessa förändringsefterlysningars betydelse lyftas fram

och förändras få mer plats i välfärdssystemet samt leda till bättre hjälp för de utsatta, vilket i sin tur skulle leda till besparingar för samhället.

Ruch (2005, 111, 120) belyser behovet av tillräcklig och diverse kunskap i relationsbaserad praktik för att kunna bemöta människor och deras komplexa problem på ett holistiskt sätt. Som Daniela poängterar behöver det generellt talas mera om fattigdom, men också på myndighets- och systemnivå behöver det ges mera kunskap om fattigdom. Informanternas upplevelser av fattigdom i vardagen belyser fattigdomens påverkan på barn, men trots det har jag inte under mina snart 2,5 år på barnskyddet en enda gång stött på att barnfattigdom skulle diskuteras eller att kunskap skulle ges. Som Ruch poängterar är tillräcklig kunskap grunden för att kunna bemöta de komplexa problemen på ett sätt som inte reducerar det till lättlost. Kunskap leder även till tolerans, vilket informanterna också önskar från den offentliga sektorn. De önskar en förändring i deras bemötande samt hjälpande. Detta belyser även Angelin (2009, 117) i att de fattiga upplever ”att socialtjänsten avsiktligt förmedlar en norm där anspråksnivån för en socialbidragstagare och deras barn inte kan innefatta att förvänta sig någon ’lyx’ utöver det allra nödvändigaste”. Jag tänker att en reflektion kring hur man hade tänkt och reagerat ifall en person som själv har resurserna hade ställt samma önskan, val, behov som den fattiga. Hur hade socialarbetaren reagerat till Erikas bedömning att hon och sonen behöver en trerumslägenhet så att sonen med hans utbrott har ett eget rum ifall Erika inte hade varit socialbidragstagare? Hade socialarbetaren förstått behovet eller hade det setts som onödigt då också? Är skilda sovrum åt förälder och barn en lyxvara som bara självförsörjande behöver och förtjänar? Har inte fattiga rätt till behov utöver det allra nödvändigaste? Förmåga att reflektera är enligt Ruch (2005, 111) grundläggande för att relationsbaserade praktiken skall få fotfäste.

10 Diskussion och avslutande reflektioner

Efter (allt för) många år av halvhjärtat avhandlingsskrivande fick jag hösten 2018 möjlighet att fokusera på pro gradu-avhandlingen helhjärtat och på heltid tack vare en 3 månaders avlönad studieledighet som beviljats av min arbetsgivare, Esbo stad. Denna tid inleddes med iver över att äntligen få ägna min energi, tid och uppmärksamhet

enbart åt avhandlingen men ändå ha ekonomin tryggad. Tiden inleddes dock också med en viss oro över informantsituationen. När jag i slutet av september blev på studieledighet hade jag varken informanter eller forskningstillstånd, vilket stressade mig, eftersom jag inte hade någon aning om hur länge det skulle ta att få dessa. Därtill betade det på min motivation och inspiration att arbeta med avhandlingen eftersom bristen på informanter innebar att jag måste fortsätta med det teoretiska som jag gjort i flera år ända tills jag kommit framåt i informantfrågan. Dock tog processen stora skutt framåt redan första och andra veckan av studieledigheten, och tack vare proaktiviteten och hjälpsamheten hos de diakoniarbetare jag var i kontakt med blev informantunderlaget klart snabbt.

Under empiriprocessen lade jag ett antal gånger märke till att jag hade format klara hypoteser. Jag märkte att jag väntade mig höra vissa grejer, jag förväntade mig att informanterna skulle lyfta fram specifika aspekter. Detta kan ha att göra med egna erfarenheter av både fattigdom och diakonins arbete samt tidigare kunskap om diakonin och dess ekonomiska hjälp, något som Westlund (2015, 80) lyfter fram beträffande förhållningssättet till det empiriska materialets tolkning. Hon menar att de förutfattade meningar och fördomar man har kan påverka tolkningen, men poängterar att en medvetenhet om det egna förhållningssättet, en genuint nyfiken hållning och lyhördhet till materialet ökar möjligheten att låta materialet tala för sig själv. I tillägg till detta tänker jag som Westlund, att förförståelse inte enbart är negativt, utan för forskaren närmare materialet, vilket möjliggör bättre förståelse (ibid. 81).

Jag var under hela empiriprocessen mycket medveten om mig själv, om min påverkan och hur jag framstår. Under intervjuerna var jag medveten om och försiktig med att inte vid något skede säga något som kunde tolkas som dömande, utan ville hellre stöda informanterna. Exempelvis när Anna nämnde att hon unnat sig själv ett gymkort så ville jag göra det klart att jag stöder hennes beslut, inte att jag granskar hur hon hanterar sin ekonomi och de beslut hon fattar. Jag funderade över hur jag framstår. Hur uppfattar informanterna mig på basis av hur jag klär mig och förhåller mig till det de säger. Jag ville undvika maktförhållande mellan forskare och informant, och ännu mer, mellan socialarbetare och klient, eftersom vi båda besitter denna dubbelroll. Jag var även orolig över att jag ställt frågor som öppnat sår som lämnats blödandes efter intervjun. Anna skrev mig dagen efter vår intervju med tilläggs tankar och även om jag uppskattade den

tilläggsinformation hon gav mig, så visade det även att hon fortsatt fundera på det vi talat om, nämligen livet i fattigdom. Jag kände ett ansvar under intervjuerna att knyta ihop det jag öppnat, att låta informanterna öppna upp sin berättelse men samtidigt nå en slags slutning som avslut. Jag hade sett till att ha tillräckligt med tid till intervjuerna, att inte ha något att skynda vidare till efter intervjuerna så att informanterna skulle få den tid de förtjänar, och ibland kändes det mer lyckat med ihop knytande och ibland kändes det som att jag inte tillräckligt bra lyckades. Men då påminde mig själv om att för dessa informanter är fattigdom vardag och något de lever och att de faktiskt har förmåga och kapacitet att handskas med deras upplevelser, att det inte är min skyldighet eller ansvar att bearbeta dessa tyngder. Min roll i detta sammanhang är forskare, inte socialarbetare.

Trots att resultatet av denna forskningsfråga var enhälligt positivt gällande hjälpen diakonin ger bör det poängteras att i detta ingår en brist med den induktiva ansatsen. Avhandlingens resultat hade möjligtvis varit en annan ifall informanterna, församlingen eller fokusgruppen varit en annan. Med induktiv ansats blir det riskabelt att påstå att detta är en generell sanning. Som Fejes och Thornberg (2015, 24) poängterar blir ”språnget från alla de enskilda fallen till att fastslå en allmän sanning (...) inte riskfritt”. Detta kortfallande i ansatsen beskriver även informanterna till en viss grad då de berättar om upplevelserna av andra diakonier, varifrån de inte fått en lika omfattande hjälp som av Saga. Resultaten kan även ha vinklats i och med Sagas väljande av informanter på basis av mina givna ramar. Dels kan eget intresse styra vem som föreslås som informant och dels innebär den klientgrupp jag uttryck som fokus vinklande av resultaten. Min önskan om långvariga klienter som regelbundet får hjälp innebär att informanterna redan är i diakonins hjälpsystem, alltså har de redan antagits de redan till gruppen som diakonin hjälper. Hur bedömningen ser ut i diakonin klargörs inte i intervjuer med klienterna, men är av vikt att fästa uppmärksamhet vid för att säga något om resultatet. Rothstein (1994 i Angelin 2009, 143) beskriver att socialbidraget är ett selektivt bidrag i det generella socialförsäkringssystemet, vilket innebär ”en slags evig gränsdragningsproblematik där ’de icke-förtjänta fattiga’ ska sorteras ut”. Detta gäller troligen även diakonin där det sker någon slags gränsdragning och bortsortering av de oförtjänta. Dock skulle detta ha skett tidigare i processen än var informanterna befinner sig och egentligen inte berör den grupp jag är intresserad av, eftersom undersökningen gäller just de långvariga klienterna. Men för att öppna upp en verklig bild av diakonins ekonomiska hjälp är det viktigt att ta detta upp till diskussion, för att inte ge sken av att

dessa informanternas upplevelser och erfarenheter av hjälpen är hela sanningen – alla får inte sådan hjälp och i sådan omfattning som dessa informanter fått.

Likväl som det är viktigt att reflektera kring hur diakoniarbetarnas roll i informanturvalsprocessen påverkar resultatet är det också skäl att lyfta fram frågan om vem som *hittar till* diakonin. I början av den empiriska delen av avhandlingen hade jag en diskussion med min bror om just avhandlingen och diakonins ekonomiska hjälp, då han ställde frågan för vem denna hjälp blir tillgänglig och hur denna tillgänglighet kunde reflekteras i resultatet. Jag fann mig givandes honom svaret att jag inte tagit fasta på denna fråga i avhandlingen än, men ju mer jag började reflektera över det blev det klart att det är en viktig aspekt att ta upp. I mitt jobb som socialarbetare har frågan också kommit upp, då de flesta kolleger inte vetat om diakonins möjlighet att hjälpa i krissituationer, alltså har hjälpen som klienten fått berott på huruvida dennes socialarbetare råkat veta om hjälpen. Detta är något Jokela (2011, 181) också tar upp, då hon skriver att diakonin resurser styrs till dem som genom någon annan hjälpinstans rådgivande har hittat till diakonin eller som själv vetat att vända sig till diakonin. Hon poängterar att resurser för uppsökande arbete finns tyvärr inte, vilket även informanterna tog upp. Daniela funderar ”hittar ens alla dit?” (rad 992). Detta ger således upphov till frågan, vad hade resultatet varit av klienternas upplevelser av diakonins ekonomiska hjälp ifall det inte varit upp till slumpen om de får hjälp därifrån. Hade fler klienter då kunnat bevittna om diakoniarbetarnas holistiska möjlighet att hjälpa, eller hade det inneburit att de fått mindre hjälp i och med att klienterna varit flera? Diakoniarbetarnas arbete ses som ”paneutuvampana ja läheisempänä” (Suominen 2009, 106), så hade flera klienter lett till resursbrist och släckande av bränder och hjälpande av de i största kris, dvs. det rådande faktumet i det kommunala socialarbetet vilket i första tag lett till att klienter faller mellan sprickorna och vänt sig till diakonin? Ligger diakonins fördel i just det, att det bara är vissa som hittar till diakonin?

Informanternas behov av att få berätta deras berättelser tydliggjordes genom deras öppenhet och vilja att fortsätta berätta. Men också genom att flera av informanterna frågade ifall de bör ta med några papper, beslut, räkningar, redogörelser för deras situation. Till alla förklarade jag att mitt intresse ligger i deras erfarenheter och upplevelser, att de inte måste redogöra något för mig. Men att de ställde denna fråga visade att deras berättelser om fattigdomserfarenheter inte belysts eller lyfts fram, utan

det har alltid handlat om en klientposition där informanten vänt sig till den hjälperbjudande instansen för att få ekonomisk hjälp, där klienten då också behövt redogöra för vad behovet bygger på.

Det har blivit tydligt hur viktigt diakonins hjälp är för de långvariga klienterna, men därtill har också bräckligheten och skörheten av diakonins ekonomiska hjälp lyfts fram. Informanterna berättar om den mångsidiga hjälp de fått och får, från pengar till betalda räkningar till jul- och sommarhjälp samt möbler och kläder, men samtidigt rör de vid frågan om varifrån dessa resurser kommer. Vissa har förklarat att det är till Sagas förtjänst att just den församlingens klienter får sådan bra hjälp då Saga är aktiv och i kontakt och samarbetar med privata människor och olika stiftelser och föreningar för att samla in begagnade kläder, möbler och dylikt. Informanterna berättar dock att detta gäller just specifikt Sagas diakoni, inte alla diakonier. Resultatet om diakonins betydande roll för de fattiga kan således inte generaliseras. Därtill är utmaningen i att kyrkans roll i samhället förändras då människor skriver ut sig ur kyrkan, vilket minskar resurserna som fås genom kyrkoskatten men även allmänhetens vetskap om diakonin och benägenhet att ge till diakonin begagnade saker för vidare användning kommer minska medan kyrkans roll i människors liv minskar.

Under flera tillfällen genom den empiriska delen av avhandlingsskrivande tänkte jag hur berikande det vore med Sagas insats i undersökningen, nämligen hur hon reflekterar kring den ekonomiska hjälpen (i hela dess breda bemärkelse) och att hjälpa klienterna. Det vore givande att få kompletterande synvinklar och kunskap om hennes tankar och motivering kring exempelvis att ge pengar istället för betalningsförbindelser, att hjälpa klienter som inte hör till diakonin, balansgången mellan hjälp av socialen och diakonin, valet av att vem hon denna jul hjälper, osäkerheten kring resurserna som fås in, hennes nätverk och arbetande för att just få in resurser genom såväl stiftelser och fonder som privata människor. Detta får dock vänta till en annan avhandling.

Källförteckning

- Alhanen, Kai. (2007). *Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Angelin, Anna. (2009). *Den dubbla vanmaktens logik. En studie om långvarig arbetslöshet och socialbidragstagande bland unga vuxna*. Diss., Lunds universitet.
- Angelin, Anna & Salonen, Tapio. (2012). *Lokala handlingsstrategier mot barnfattigdom*. Malmö: Malmö stad.
- Autti, Lilli. (2005). *Asiakkaan asialla. Selvitys Helsingin sosiaaliasiamiehen toiminnasta vuonna 2004*. http://www.hel.fi/wps/wcm/resources/file/eb829e4c4d8b7aa/sosiaaliasiamiehen_selvitys_2004.rtf. Hämtad av Roivainen, Irene 13.12.2007.
- Blomberg, Helena & Kallio, Johanna & Kroll, Christian. (2010). *Sosiaalityöntekijöiden mielipiteet köyhyyden syistä Pohjoismaissa*. *Yhteiskuntapolitiikka* 75: 6. 589–602.
- Blomgren, Sanna & Saikkonen, Paula. (2018). *Toimeentulotukiuudistus haastoi kuntien ja Kelan yhteistyön*. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. THL – Tutkimuksesta tiiviisti 7/2018.
- Denscombe, Martyn. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Övers. Per Larsson. Lund: Studentlitteratur AB.
- Eriksson, Monica & Lindström, Bengt. (2011). *En resa till hälsans centrum – det salutogena perspektivet på hälsa och välbefinnande*. I Mikael Nygård & Fjalar Finnäs (red.) *Hälsa och välfärd i ett föränderligt samhälle – festskrift till Gunborg Jaboksson*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 65–82.
- Esaiasson, Peter & Gilljam, Mikael & Oscarsson, Henrik & Wägnérud, Lena. (2003). *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik AB.

- Esping-Andersen, Gøsta. (1990). *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity Press.
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert. (2015). *Kvalitativ forskning och kvalitativ analys*. I Andreas Fejes & Robert Thornberg (red.) *Handbok i kvalitativ analys* (2. uppl.) Stockholm: Liber AB. 16–41.
- Forskningsetiska delegationen. (2009). *Etiska principer för humanistisk, samhällsvetenskaplig och beteendevetenskaplig forskning och förslag om ordnande av etikprövning*. Helsingfors.
- Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki. (2005). Diakonian resurssit ja alueellinen tarve. *Panostetaanko diakoniaan kunnan huono-osaisuuden mukaan? Diakonian tutkimus* 2 (2), 98–115.
- Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki. (2006a). Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. Teoks. Elina Juntunen & Henrietta Grönlund & Heikki Hiilamo (toim.) *Viimeisellä luukulla*. (2. uppl.) Helsinki: Kirkkohallitus. 29–50.
- Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki. (2006b). Diakoniatyö hyvinvointivaltion mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (2). Stakes. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus, 134–145.
- Harju, Anne & Thoröf, Anne Brita. (2010). Child Poverty in a Scandinavian Welfare Context – From Children’s Point of View. *Child Indicators Research* 4 (2). 283–299.
- Hasenfeld, Yeheskel. (1992). Client-Organization Relations. In Yeheskel Hasenfeld (ed.) *Human Services as Complex Organizations*. London & New Delhi: Sage Publications, 257–275.
- Hiilamo, Heikki. (2012). Rethinking the role of the church in a socio-democratic welfare state. *International journal of sociology and social policy*, 32 (7/8): pp. 401–414.

- Hänninen, Sakari. (2007). Johdanto. Teoks. Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes. 5–22.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko. (2007). Tarve harkinnassa. Teoks. Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen, Kirsi-Marja Lehtelä (toim.) *Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva*. Helsinki: Stakes. 157–191.
- Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Marja. (2007). Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes.
- Iivari, Juhani. & Karjalainen, Jouko. (1999). Diakonian köyhät. Epävirallinen apu perusturvan paikkaajana. Helsinki: Stakes, Raportteja 235.
- Isola, Anna-Maria & Larivaara, Meri & Mikkonen, Juha. (2007). Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä. Keuruu: Avain.
- Jokela, Ulla. (2011). Diakoniatyön paikka ihmisten arjessa. Diss. Helsingin yliopisto.
- Juhila, Kirsi. (2009). Objektivointi ja subjektivointi sosiaalityön käytännöissä – Michel Foucault's perintöä tulkitsemassa. Teoks. Mikko Mäntysaari & Anneli Pohjola & Tarja Pösö (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus. 47–66.
- Julkunen, Raija. (2017). Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Juntunen, Elina. (2006). Diakoniatyön taloudellinen apu ja viimesijaisen sosiaaliturvan aukot. Teoks. Elina Juntunen & Henrietta Grönlund & Heikki Hiilamo (toim.) *Viimeisellä luukulla*. (2. uppl.) Helsinki: Kirkkohallitus. 51–176.
- Juntunen, Elina. (2009). Valtaa diakoniasta? Valtautumisen monet merkitykset diakoniatyössä. *Janus. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. 17(2), 139–155.
- Juntunen, Elina & Grönlund, Henrietta & Hiilamo, Heikki. (2006). Viimeisellä luukulla : tutkimus viimesijaisen sosiaaliturvan aukoista ja diakoniatyön kohdentumisesta. (2. uppl.) Helsinki: Kirkkohallitus.

- Kauhanen, Heli. (2017). Perustoimeentulotuen Kela-siirto. Fpa: Toimeentulotuki 2017-hanke. Hämtad 14.4.2019. <https://www.kela.fi/documents/10180/2673902/Toimeentulotuen+siirto.pdf/bc153aad-eec3-423d-ac63-89f62cb670fe>
- Kettunen, Paavo. (2001). Leipää vai läsnäoloa? Asiakkaan tarve ja diakoniatyöntekijän työnäky laman puristuksessa. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.
- Kinnunen, Kaisa. (2009). Sairas köyhyys. Tutkimus sairauteen liittyvästä huono-osaisuudesta diakoniatyössä. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Kirkon tilastollinen vuosikirja 2012. (2013). Statistisk årsbok för kyrkan 2012. Helsingfors: Kyrkostyrelsen.
- Kosa, John & Antonovsky, Aaron & Zola, Irving Kenneth. (1969). Poverty and Health. A Sociological Analysis. Massachusetts: A Commonwealth Fund Book.
- Kosa, John & Robertson, Leon S. (1969). Social Aspects of Health and Illness. In John Kosa & Aaron Antonovsky & Irving Kenneth Zola (eds.) *Poverty and Health. A Sociological Analysis*. Massachusetts: A Commonwealth Fund Book. 35–68.
- Kröger, Teppo. (2017). Sosiaali- ja terveystalvvelujen reformaatio. Janus, 25 (2). 160–165.
- Kulmala, Anna. (2006). Kerrottuja kokemuksia leimatusta identiteetistä ja toiseudesta. Tampere: Akateeminen väitöskirja.
- Kvale, Steinar. & Brinkmann, Svend. (2009). Den kvalitativa forskningsintervjun. (2. uppl.) Lund: Studentlitteratur AB.
- Kyrkolag. (1054/1993). Hämtad 9.10.2016 från <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1993/19931054?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kyrkolag>
- Lehmusmies, Johanna. (2018). Challenges posed by the changing society. In Päivi Isomäki & Johanna Lehmusmies & Päivi Salojärvi & Veera Wallenius (eds.) *Diaconia Barometer 2018 – The many faces of loneliness*. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 57. 10–16.

- Lundälv, Jörgen. (1998). *Förmåga till välfärd. Trafikskadades upplevelser och liv – ett drama om bemästring*. Diss. Helsingfors universitet.
- Malkavaara, Mikko. (2007) Diakonian muutos alkoi jo ennen lamaa. *Diakonian tutkimus*, 1/2007. Diakonian tutkimuksen seura ry.
- Meeuwisse, Anna. & Swärd, Hans. (2006). Socialvetenskapliga utgångspunkter. I Anna Meeuwisse & Sune Sunesson & Hans Swärd (red.) *Socialt arbete – en grundbok*. (2. utg., 3. tr.) Stockholm: Natur och Kultur. 25–74
- Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula & Tervola, Jussi. (2018). Sosiaaliturvauudistus. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Hämtad 14.4.2019. <https://thl.fi/en/web/sote-uudistus/talous-ja-politiikka/sosiaalipolitiikka/sosiaaliturvauudistus>
- Mukkila, Susanna & Ilmakunnas, Ilari & Moisio, Pasi & Saikkonen, Paula. (2017). Perusturvan riittävyys ja köyhyys 2017. *Tutkimuksesta tiiviisti*, 31/2017. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.
- Muuri, Anu. (2019). Sote-uudistus. Uudistuksen vaiheet. Hämtad 14.4.2019. <https://thl.fi/fi/web/sote-uudistus/ajankohtaista>
- Määttä, Anne. (2010). Toimeentulotuen väliiputoajat. *Janus*. 18 (1), 20–34.
- Määttä, Anne. (2012a). Perusturva ja poiskäännyttäminen. Diss. Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Määttä, Anne. (2012b). Perusturvan poiskäännyttetyt. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2). 145–156.
- Määttä, Anne & Laine, Terhi. (2012). Kun parisuhde köyhdyttää – sosiaaliturvan tarveharkinta naisten elämässä. Teoks. Anne Määttä (toim.) *Perusturva ja poiskäännyttäminen*. Diss. Diakonia-ammattikorkeakoulu. 75–86.
- Nilsson, Roddy. (2008). Foucault – en introduktion. Malmö: Égalité.
- Parpon, Antti & Moisio, Pasi. (2006). Toimeentulotuen saannin kesto ja dynamiikka Suomessa 1992–2003. *Yhteiskuntapolitiikka*, 71:2, 121–133.

- Payne, Malcolm. (2005). *Modern Social Work Theory*. 4th ed. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Perusturvan riittävyys II arviointiryhmä. (2015). *Perusturvan riittävyys arviointiraportti 2011–2015*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos: työpaperi 1/2015. Tampere: Juvenes Print
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, E. (2011). *Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo*. Teoks. Aini Pehkonen & Marja Väänänen-Fomin, (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Finland: PS-Kustannus, 235–255.
- Regeringens proposition. (2016). Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av arbetspensionslagarna och av vissa andra lagar. Hämtad 14.4.2019 <https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2016/20160120>
- Roivainen, Irene. (2008). Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoks. Arja Jokinen & Juhila Kirsi (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 235–281.
- Rothstein, Bo. (1994). *Vad bör staten göra? Om välfärdssatens moraliska och politiska logik*. Stockholm: SNS Förlag.
- Ruch, Gillian. (2005). Relationship-based practice and reflective practice: holistic approaches to contemporary child care social work. *Child and Family Social Work*, 2005 (10). 111–123.
- Saari, Juho & Kainulainen, Sakari & Yeung, Anne Birgitta. (2005). *Altruismi. Antamisen lahja Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saari, Juho. (2015). *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Saari, Juho. (2017). *Oleskeluyhteiskunta*. Teoks. Juho Saari (toim.) *Sosiaaliturvariippuvuus. Sosiaalipummit oleskeluyhteiskunnassa?* Tampere: Tampere university press. 13–36.

- Salonen, Tapio. (2013). Hur förstå ekonomisk utsatthet bland barnfamiljer i Norden? I Gerd Vidje (red.) *Fokus på barnfattigdom*. Nordens Välfärdscenter. 21–26.
- Satka, Mirja. (1995). Making Social Citizenship. Conceptual Practice from the Finnish Poor Law to Professional Social Work. Jyväskylä: University of Jyväskylä. Diss.
- SCB. 2018. Levnadsförhållanden 1980-2016 – ett urval av indikatorer. Stockholm: Sveriges officiella statistik. Hämtad 7.1.2019 https://www.scb.se/contentassets/21dab51c868242c4800f01d58cbfc914/le0101_1980i16_sm_lebr1801.pdf.
- Statistiska centralbyrån. 2018. Kvalitetsdeklaration. Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF/SILC). Sveriges officiella statistik.
- Suomen virallinen tilasto (SVT). 2017. Tulonjakotilastot. Pientuloisuuden kehitys Suomessa 1966–2017. Helsinki: Tilastokeskus. Hämtad 7.4.2019. https://www.stat.fi/til/tjt/2017/01/tjt_2017_01_2019-03-01_kat_001_fi.html
- Suominen, Katja. (2009). Sosiaalitoimistosta diakoniavastaanotolle? – toimeentulotukiasiakkaiden ohjaaminen diakonian avun piiriin. *Diakonian tutkimus* 2: 97–110.
- Suominen, Sakari. (2011). Teorin om känslan av sammanhang och dess relation till övrig välfärdsforskning. I Mikael Nygård & Fjalar Finnäs (red.) *Hälsa och välfärd i ett föränderligt samhälle – festskrift till Gunborg Jakobsson*. Åbo: Åbo Akademis förlag, 95–104.
- Swärd, Hans. (1999). Att forska om utsatta. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 6 (2): 172–183.
- Swärd, Hans & Starrin, Bengt. (2006). Makt och socialt arbete. I Anna Meeuwisse & Sune Sunesson & Hans Swärd (red.), *Socialt arbete. En grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur. 249–264.
- Townsend, Peter. (1979). Poverty in the United Kingdom. Hammondsworth: Penguin Books.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Valtioneuvoston kanslia. (2015). Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2015.
- Valtioneuvoston kanslia. (2017). Perusturvan ja toimeliaisuuden uudistushanke käynnistyy. Sosiaali- ja terveysministeriö, Valtioneuvoston viestintäosasto. Tiedote 434/2017. Hämtad 14.4.2019 https://vnk.fi/artikkeli/-/asset_publisher/perusturvan-ja-toimeliaisuuden-uudistushanke-kaynnistyy
- Välimaa, Outi. (2008). Kunnallisen sosiaalityön rajat ja ammattietiikka pitkäaikaistyöttömien kohtaamisissa. Teoks. Arja Jokinen & Kirsi Juhila (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 175–195.
- Walls, Georg. (1992). Rationalitet och språkspel i socialt arbete. Floda: Zenon Förlag.
- Westlund, Ingrid. (2015). Hermeneutik. I Andreas Fejes & Robert Thornberg (red.) *Handbok i kvalitativ analys* (2. uppl.) Stockholm: Liber AB. 71–88.
- Yeung, Anne Birgitta. (2003). The Re-Emergence of the Church in the Finnish Public Life? Christian Social Work as an Indicator of the Public Status of the Church. *Journal of Contemporary Religion*, 18(2): 197–211.
- Yeung, Anne Birgitta. (2007). Mikä on diakonian ydin? *Diakonian tutkimus* 2: 85–86.

Bilagor

Intervjuguide

Denna intervjuguide fungerar som stöd för intervjuerna. Intervjuerna är av semistrukturerad karaktär, alltså har jag teman och områden jag vill beröra, men ändå är jag som forskare också öppen till att informanten tar intervjun i andra riktningar. Denna intervjuguide är således inte en absolut lista på frågor som jag ställde. Frågorna är uppdelade enligt forskningsfrågorna men också i underteman.

Hurudana tankar för orden ”fattigdom i Finland” dig till?

- Hur uppfattar du ordet fattigdom, vad betyder fattigdom enligt dig? Vem är fattig?
- Upplever du dig själv vara fattig? Varför?

1) Berätta vad det betyder för din vardag att inte ha pengar?

Fattigdomsupplevelser

- Upplever du att brist på pengar syns i ditt liv och din vardag?
- Kan du beskriva situationer där bristen av pengar utspelar sig?
- Kan du berätta om val du måste fatta utgående från pengar, hurudana val och prioriteringar måste du göra i vardagen på grund av bristen av pengar?
- Upplever du att fattigdom sätter begränsningar för dig? Socialt, hälsomässigt, psykiskt, stress?
- Hur påverkar bristen av pengar ditt liv utöver materiella saker? Socialt, emotionellt, psykiskt, hälsomässigt?
- Finns det något som du hade gjort eller gjort annorlunda om inte pengar var en fråga?

2) Vad får vardagen att fungera, att rulla framåt? Vilka instanser är inblandade?

- Vad hjälper dig att handskas med fattigdomen? Berätta lite om vad kontakter till olika institutioner (Kela etc.) betyder, vilka tycker du att du får stöd av?

- Vad upplever du att får vardagen att rulla? Vad gör att du får vardagen att gå ihop trots brist av pengar?

Livsvärlden

- Upplever du att vänner, familj, andra människor hjälper dig?

Systemvärlden

- Vilka instanser hjälper dig att få vardagen att gå ihop? Socialen? Andra organisationer eller grupper? Myndighet? Några andra instanser du kommer på?
- Hurudant stöd får du?
- Hurudant stöd upplever du som viktigt? Vad ger dig styrka i de utmaningar som fattigdom presenterar?

3) Hur hjälper diakonin och dess ekonomiska hjälp att få vardagen att fungera?

- Hur vände du dig till diakonin?
- Diakonin och dess ekonomiska hjälp, vad betyder det för dig?
- Vad innebär diakonins ekonomiska hjälp enligt dig?
- På vilka sätt stödjer diakonin dig?
- På vilka sätt har diakonin kunnat hjälpa dig?
- Hurudant stöd upplever du är viktigt när du träffar diakoniarbetaren?
- Upplever du att den hjälp du fått i diakonin och av diakoniarbetaren hjälpt till välmående?

Den ekonomiska hjälpen

- I vilka situationer har du vänt dig till diakonin för ekonomisk hjälp?
- Vad fick dig, vad får dig att vända dig till diakonin?
- På vilka sätt har den ekonomiska hjälpen hjälpt dig?
- Vilken betydelse har samtal, själavård, stöd?

Finns det några andra frågor eller kommenterar du har i tankarna?

Blankett för informerat samtycke

Härmed ger jag mitt samtycke till att intervjun används till pro gradu-avhandlingen.

Jag har informerats om forskningens syfte och användning, om min rätt att avbryta mitt deltagande när som helst, låta bli att besvara frågor samt strävan efter att garantera anonymitet.

.....

Underskrift

.....

Namnförtydligande

.....

Ort och datum